

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

RUSKÉ FRAZEOLOGICKÉ NEOLOGISMY

RUSSIAN PHRASEOLOGICAL NEOLOGISMS

(bakalářská diplomová práce)

VYPRACOVALA: Kateřina Svobodová

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Petra Fojtů

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně, pouze s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Olomouci, 16.4. 2012

podpis

Děkuji Mgr. Petře Fojtů za velkou ochotu, konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové bakalářské práce poskytl.

podpis

ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1. FRAZELOGIE JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNA	7
1.1.1. Termín frazeologie	7
1.1.2. Samostatné oblasti frazeologie	8
1.2. FRAZEOLOGICKÁ JEDNOTKA	8
1.2.1. Vlastnosti frazeologické jednotky.....	10
1.2.2. Sémantické vztahy mezi frazeologismy	12
1.2.3. Klasifikace frazeologismů	13
1.3. NEOLOGISMY	17
1.3.1. Obecná charakteristika	17
1.3.2. Vznik neologismů	19
1.4. FRAZEOLOGICKÉ NEOLOGISMY	22
1.4.1. Klasifikace frazeologických neologismů.....	23
1.4.2. Vznik a užívání nových frazémů	23
1.4.3. Nové frazeologické jednotky a jejich typologie.....	26
1.4.4. Frazeologické neologismy v české tradici.....	27
2. PRAKTICKÁ ČÁST	28
2.1. ROZDĚLENÍ PODLE VÝZNAMU	29
2.1.1. Peníze.....	31
2.1.2. Politika	32
2.1.3. Lidé a zaměstnané.....	32
2.1.3.1. Vlastnosti člověka.....	33
2.1.4. Dno společnosti - alkoholismus, drogy, kriminalita.....	35
2.2. ROZDĚLENÍ PODLE MÍRY EKVIVALENCE	36
2.3. PRŮZKUM V ČASOPISE	49
ZÁVĚR	52
PE3IOME	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce jsou „ruské frazeologické neologismy“. Toto téma jsem si vybrala proto, že frazeologismy jsou velmi častým jevem ve všech jazycích, zvláště pak ve slovanských, a shledávám zajímavou problematiku jejich užití a hlavně překladu z jednoho jazyka do druhého. Zaměřím se na srovnání frazémů v ruském a českém jazyce.

Práce je rozdělena na dvě části – na praktickou a teoretickou.

V první části shrnu teoretické poznatky o frazeologii a neologii z ruských a českých zdrojů, které vzájemně porovnám. Objasním základní pojmy, které se váží k tématu frazeologie a neologie, nastíním historii a klasifikaci těchto disciplín a zaměřím se převážně na pojem *frazeologický neologismus*. Primární literaturou pro tuto část práce byly především J.Mlacek: *Slovenská frazeológia*; V.Mokienko, L.Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*; L.Stěpanova: *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*, O.Martincová a kol.: *Neologizmy v dnešní češtině* a jiné. Na základě těchto zdrojů jsem si vytvořila teoretickou bázi, kterou jsem dále aplikovala v části praktické. V textu užívám dvojího druhu citace, přímou, která je označena uvozovkami a zdroj je poté uveden v závorce za textem, a citaci nepřímou, tzv.parafrazi, jejíž zdroj je vždy uveden v poznámce pod čarou.

V praktické části aplikuji získané teoretické poznatky na zkoumaný jazykový materiál, budu se věnovat konkrétním excerptům, u kterých se zaměřím na tématickou charakteristiku, problematiku rusko-české ekvivalence a také na výzkum četnosti užití českých ekvivalentů v oblasti publicistického stylu. Základnou pro analýzu jazykového materiálu mi bylo okolo 600 ruských nových frazémů a obdobné množství jejich českých ekvivalentů. Z nich bylo v praktické části použito 157 ruských frazeologických neologismů a 136 českých ekvivalentů k nim. Hlavním zdrojem pro tuto část práce byl *Rusko-český frazeologický slovník* L.Stěpanové.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. FRAZELOGIE JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNA

Frazeologie se všeobecně pokládá za jednu z nespécifičtějších oblastí v každém jazyce. Právě podle stupně její znalosti se pozná, jak člověk ovládá nejen cizí, ale i svůj mateřský jazyk.¹

Poprvé ji jako samostatnou oblast lexikologie vyčlenil švýcarský lingvista Charles Bally, ale prudce se začala rozvíjet až v druhé polovině 20.století, a to hlavně díky pracím akademika V.V.Vinogradova, který zavedl pojem „frazeologická jednotka“, a profesora B.A.Larina, který se zabýval především historickou frazeologií. Po nich dochází k prudkému rozvoji v této oblasti. Vzniká mnoho studií i lexikografických příruček v různých zemích, především pak v Sovětském svazu.

Nelze však říci, že historie frazeologie sahá pouze k Ch.Ballymu. „Jistá část dnes širě chápané idiomatiky a frazeologie byla ovšem dostupná a znovu a znovu sbírána již odedávna. Byla to především přísloví (známá již ze starého Egypta a Řecka), pro jejichž rozvoj byla podnětem a vzorem na zač. 16.století Adagio Erasma Rotterdamského. Z řady českých prací tohoto typu patří k nejvýznačnějším Komenského *Moudrost starých Čechů* (1631) a Čelakovského *Mudrosloví národu slovanského v příslovích* (1852)“ (Filipec, Čermák 1985: 166).

1.1.1. TERMÍN FRAZELOGIE

„Termín frazeologie označuje jak část jazykovědy, která studuje frazémy, tak souhrn samotných frazémů neboli frazeologických jednotek (FJ). Neterminologicky se slova frazeologie používá též k označení specifického způsobu vyjadřování určitého jednotlivce nebo výrazových prostředků konkrétních oborů (politologická frazeologie apod.)“ (Stěpanova 2004: 7). Poslední význam slova frazeologie je ale na ústupu, není to totiž pojmenování přesně ohraničené jazykové sféry, pouze pomocné stylistické označení určité oblasti užívání některých typických jazykových prostředků.²

F.Čermák v knize *Česká lexikologie* definuje frazeologii společně s idiomatikou jako samostatnou jazykovou disciplínu zabývající se studiem, případně i popisem (a pak se někdy mluví o frazeografii) svérázných jazykových jednotek různého typu a více úrovní, které

¹ J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str.5 (vlastní překlad)

² tamtéž, str.9-10 (vlastní překlad)

dlouho vzdorovaly souvislému popisu. Těmito jednotkami jsou frazém a idiom, kterým se budu věnovat později.³

Ruku v ruce s pojmem *frazeologie* a *frazém* či *frazeologická jednotka* jdou pojmy *idiomatika* a *idiom*. Rozdíl mezi nimi spočívá podle slov F.Čermáka v tom, že frazém je jednotkou především z hlediska formálního a idiom z hlediska obsahově-sémantického. Souběžnost a zaměnitelnost těchto dvou termínů, chápaných jako dvě stránky téže jednotky, není úplná. Jeden či druhý termín zdůrazňuje stránku, která vystupuje u jednotlivých jednotek do popředí. A podobný vzájemný vztah mezi sebou mají i pojmy frazeologie a idiomatika.⁴

1.1.2. SAMOSTATNÉ OBLASTI FRAZEOLOGIE

Současní frazeologové zkoumají i jiné aspekty nauky o frazeologismech, než je jejich překlad do druhého jazyka, metodika jejich vyučování či porovnávání frazeologických systémů různých jazyků. Vydělují se proto různé oblasti frazeologie, jako je frazeografie, disciplína, jež se zabývá tvorbou speciálních slovníků, frazeologie dialektická, která, jak již z názvu vyplývá, zkoumá zvláštnosti frazeologismů v různých regionech, areální frazeologie, zabývající se rozložením údajů z oblasti dialektické a srovnávací frazeologie na geografické mapě, frazeostylistika, pracující s frazeologismy v různých funkčních stylech, nebo v neposlední řadě frazeologická neologie, jež je tématem této práce.⁵

1.2. FRAZEOLOGICKÁ JEDNOTKA

„Под фразеологической единицей мы понимаем относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание лексем, обладающее (как правило) целостным значением“ (Мокиенко 1989: 5). Tato definice frazeologické jednotky je pro mě v této práci výchozí, ale existují i mnohé další.

F.Čermák definuje frazeologickou jednotku jako „takové ustálené a reprodukovatelné spojení slov, popř. jiných jednotek, jehož význam je zpravidla (zčásti nebo zcela) neodvoditelný z významu jeho složek a které je svou povahou víceméně jedinečné v tom

³ J. Filipec, F.Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985, str.166

⁴ tamtéž, str.183

⁵ V. Mokienko, L. Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.69 (vlastní překlad)

smyslu, že některá z jeho složek (popř. žádná) stejným způsobem v jiném spojení nefunguje, popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném“ (Čermák 1982: 17). Jak je vidět, v ruské tradici je definice postavena na vyjmenování vlastností těchto jednotek, zatímco v tradici české vychází ze sémantiky.

Pro srovnání uvedu ještě definici slovenského profesora J. Mlaceka: „Frazeologická jednotka (frazologizmus) je ustálené slovné spojenie, ktoré sa vyznačuje obraznosťou a nerozložiteľnosťou svojho významu, jako aj expresívnosťou“ (Mlacek 1984: 46).

Kromě termínu frazeologická jednotka se v českém jazyce používají také *frazém*, *frazologismus* či *rčení*, v ruském jazyce *фразеологическая единица*, *фразеологический оборот*, *фразеологизм*. Pojmenování *фразеологическая единица* zavedl, jak již bylo výše řečeno, V.V. Vinogradov. Řada výzkumníků, zabývajících se pojmenováním předmětů frazeologie, které mají strukturu slovního spojení, používají termín *фразема*, jenž úspěšně koreluje s termíny *лексема*, *морфема*, *семема* a pro ty, které mají strukturu větnou – *устойчивая фраза*.⁶

Frazeologismus je osobitá jazyková jednotka. „Frazeologická jednotka nevzniká spojením nějakých nižších jazykových jednotek, ani zasa sama sa nezúčastňuje na výstavbe niektorej vyššej jazykovej jednotky. Frazeologická jednotka vzniká predovšetkým prehodnotením už existujúceho voľného slovného spojenia tým, že slovné spojenie (syntagmatické alebo vetné) nadobúda nové formálne i významové kvality, nový význam, odlišný od pôvodného významu, ktorý vy vyplyval z jednoduchého spojenia významov tých slov, ktoré sú v danom slovnom spojení, pričom sa tento nový význam i celé spojenie ustaluje. Vznik frazeologickém jednotky sa nazýva frazeologizácia slovného spojenia“ (Mlacek 1984: 25).

Existují frazémy, u kterých došlo k celkovému přehodnocení významu (například *nosit dříví do lesa*), a ty, u kterých dochází k posunu významu pouze u jednoho členu (například *nestydatá lež*).

Proces tvoření frazeologických jednotek z nefrazeologických slovních spojení se nazývá *frazologizace* slovního spojení, který je základním, ale zdaleka ne jediným způsobem tvorby frazémů. „Ďalšími spôsobmi ich tvorenia sú perifrása jednotlivého slova, frazeologizácia ustáleného, ale nefrazeologického slovného spojenia a tvorenie nových frazém z už existujúcich frazeologických jednotiek“ (Mlacek 1984: 28). První způsob má za výsledek víceslovné spojení, které vzniklo z jediného slova, a pokud má toto spojení kromě ustálenosti ještě jiné znaky frazému, je považováno za frazeologickou jednotku. Tento způsob

⁶ В.Н.Телия: *Что такое фразеология*. Москва 1966, стр.8-9 (vlastní překlad)

tvoření je ale velmi nevýrazný. Frazeologizace ustálených slovních spojení nefrazeologické povahy je proces, kdy se některé termíny stávají součástí již ustálených jednotek, např.: *šikmá plocha – dostat se na šikmou plochu*. Na tomto druhu frazeologizace má svůj podíl popularizace vědeckých poznatků, při které je tendence chápat termíny méně přesně a přehodnocovat je. Posledním, osobitým druhem tvoření frazémů je tvoření nových frazeologických jednotek z již existujících, tzv. *frazeologická derivace*. Může docházet k rozšiřování nebo zužování (zestručnění) frazeologismů. Je nutné dodat, že o nové frazémy jde pouze v tom případě, pokud změna vede k novému významu, nejen věcnému, ale i kategoriálnímu. Pokud si zúžená či rozšířená jednotka zachovává stejný význam, jedná se pouze o *variant* frazému.⁷

Když už je řeč o frazeologické jednotce, byla by chyba nezmínit pojmy *příslaví* a *pořekadlo (rčení)*, jimiž se zabývá disciplína nazvaná *paremiologie*. Těmto termínům odpovídají v ruštině pojmenování *поговорка* a *поговорка*. Na jejich začlenění do frazeologie se lingvisté dívají různě, ale v současné teorii převládá názor, že každé přísloví a pořekadlo má frazeologické jádro, tudíž jsou předmětem frazeologického výzkumu. Obvykle se jako odlišnost mezi těmito pojmy uvádí, že z přísloví na rozdíl od pořekadla vyplývá ponaučení. Existuje také takový přístup, podle kterého se liší přísloví tím, že se nijak nezapojuje do kontextu, zatímco pořekadla se mohou stát součástí vět. Není však mezi nimi vytyčena ostrá hranice.⁸

1.2.1. VLASTNOSTI FRAZEOLOGICKÉ JEDNOTKY

Pro určení, zda je dané slovní spojení frazeologismem nebo ne, je nutné vyjmenovat si vlastnosti, které jej odlišují od jiných jazykových jednotek. Jak jsem již výše uvedla, v této práci se budeme držet definice frazeologické jednotky V.M.Mokienka, který v ní za základní vlastnosti frazémů považuje ustálenost (*устойчивость*), reprodukovatelnost (*воспроизводимость*), expresivitu (*экспрессивность*) a sémantickou celostnost (*семантическая целостность*).

Za nejdůležitější příznak frazeologické jednotky je považována **ustálenost**. Právě díky této vlastnosti se frazémy nerozpadají na jednotlivé části, ale užívají se v té podobě, v jaké se ustálily. Tím se frazeologismy odlišují od volných kombinací slov a všelijakých

⁷ J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str.29 (vlastní překlad)

⁸ tamtéž, str.127-129

úryvků mluveného a psaného textu. Ale i přes důležitost tohoto příznaku nemůžeme nevidět, že se v reálné mluvě ustálenost často porušuje, což si můžeme ukázat na příkladu *подносить (подавать) на блюдечке что кому*. Stává se velmi často, že je komponent *блюдечко* zaměňován slovem *тарелочка*.⁹

S ustáleností úzce souvisí **reprodukovatelnost**, která se obvykle definuje jako schopnost frazeologismu „извлекаться из памяти в готовом виде, подобно отдельному слову, подобно отдельной строке на чистом киноэкране“ (Гаврин 1967: 45; cit. podle Mokienko, Stěpanova 2008: 15) nebo jako „регулярная повторяемость, возобновляемость в речи той или иной единицы“ (Жуков 1978: 9; cit. podle Mokienko, Stěpanova 2008: 15). Zjednodušeně řečeno frazeologická jednotka nevzniká v procesu řeči, jako jiné slovní spojení, ale je už předem daná a pouze se reprodukuje v hotové podobě.¹⁰

Expresivita je schopnost hodnotit stejné subjekty, objekty a jevy a stupňovat toto ohodnocení.¹¹ Musíme ji však považovat pouze za druhotnou vlastnost, a to proto, že je pouze důsledkem sémantických a formálních příznaků.

Jako poslední uvedu **sémantickou celostnost** frazému, což je «способность фразеологического значения быть эквивалентом слову» (Mokienko, Stěpanova 2008: 20). Tento princip byl uveden ve frazeologické literatuře už od samého začátku frazeologické teorie, a to v dílech Ch.Ballyho a V.V.Vinogradova. Je však dokázáno, že ekvivalentnost mezi frazeologickou jednotkou a slovem může existovat, ale rozhodně nepatří mezi nejzákladnější vlastnosti všech frazémů. Dříve byl tento příznak považován za nejspolehlivější, někdy dokonce i za jediný ukazatel frazeologičnosti¹², ale dnešní teorie, jak tvrdí Mlacek ve své *Slovenské frazeologii*, „konstatuje, že frazeologismus a slovo sú - vo všeobecnosti - jednotky navzájom dosť blízke, že príbuznosť medzi nimi je väčšia než medzi hociktorými inými jednotkami z dvoch rozličných jazykových oblastí. Nechce ich však stotožňovať, nehodnotí ich ako ekvivalentné. Viacerí autori preto hovoria, že medzi obidvoma uvádzanými jednotkami je širší, všeobecnejší vzťah, ktorý sa označuje ako *súvzťažnosť*. Tento pohľad vyzdvihuje jednak paralelné (nie totžné!), jednak však aj odlišné gramatické i sémantické vlastnosti frazémy a slova“ (Mlacek 1984: 34-35).

Výše jsem uvedla čtyři nehlavnější vlastnosti frazeologických jednotek podle V.M.Mokienka. J.Mlacek ve své *Slovenské frazeologii* považuje za nejdůležitější ustálenost -

⁹ V. Mokienko, L. Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.13 (vlastní překlad)

¹⁰ J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str.35 (vlastní překlad)

¹¹ V. Mokienko, L. Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.17 (vlastní překlad)

¹² Podle této teorie pak platilo, že frazeologickou jednotkou je pouze to spojení, které má jednoslovný ekvivalent, například *ve dne v noci* = neustále. Za frazeologismy se pak ale nepovažovala spojení typu *darovanému koni na zuby nehled'* apod.

právě tou se frazém odlišuje od všech typů volných slovních spojení. Ustáleností se však vyznačují i některá pevná spojení slov nefrazeologické povahy. Proto se na druhém stupni uplatňuje **obraznost** jako další vlastnost frazeologismu společně s doplňující expresivitou.¹³ Podle něj je obraznost slovního spojení jednou ze základních a všeobecně rozšířených vlastností frazeologismu a vždy s sebou nese jisté hodnocení, jistou expresivnost. Ale i přes to podotýká, že sama obraznost nemůže být rozhodujícím kritériem frazeologičnosti, může tak vystupovat pouze kombinací s dalšími vlastnostmi.¹⁴

Pro úplnost ještě zmíním kritéria, která považuje za hlavní český lingvista F.Čemák. Jsou to ustálenost, reprodukovatelnost, celistvost pojmenování po stránce znakové i sémantické aj. (tyto vlastnosti lze ztotožnit s vlastnostmi ustáleného pojmenování); víceslovnost, syntaktická ustrnulost, utvoření více či méně nemodelovým způsobem, nesoučtovost významů komponentů, vázaný význam komponentu, sémantická nerozložitelnost, přítomnost archaismu, přítomnost aspoň dvou polysémických komponentů aj. (tato kritéria můžeme ztotožnit s různými stránkami spojitelnosti slova, tj. s aspekty syntagmatickými); nezaměnitelnost komponentu, paradigmatická vázanost komponentu aj. (tato s aspekty paradigmatickými); transformační defektivnost (zde se odráží funkční povaha oblasti frazeologie); ekvivalentnost slovu, obraznost, nepřeložitelnost, terminologičnost, expresivnost, emocionálnost aj. (tato skupina vlastností se však ukázala jako mylná nebo nespécifická pro teorii frazeologie a idiomatiky).¹⁵

1.2.2. SÉMANTICKÉ VZTAHY MEZI FRAZEOLIGISMY

Také ve frazeologii nacházíme mezi jejími jednotkami sémantické vztahy, které se projevují mezi ostatními významovými jazykovými jednotkami: polysemie, homonymie, synonymie a antonymie.¹⁶ Jako příklad **polysemie** uvedu frazeologickou jednotku *mlčet jako ryba/молчать как рыба*, která v sobě skrývá několik významů. Prvním z nich je „neodpovědět na otázku“, druhým „dlouho a vytrvale mlčet“ a posledním „udržet tajemství“.¹⁷ Jak můžeme vidět, některé z významů jsou bližší doslovnému významu frazeologismu, jiné vzdálenější.

¹³ J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str.45 (vlastní překlad)

¹⁴ tamtéž, str.39 (vlastní překlad)

¹⁵ J. Filipec, F. Čemák: *Česká lexikologie*. Praha 1985, str.168-169

¹⁶ tamtéž, str.63

¹⁷ L. Stěpanova: *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc 2007, str.661

U některých jednotek se jejich významy od sebe vzdálily tak, že můžeme hovořit o **homonymii**. Jako příklad homonymických frazeologických jednotek poslouží ruský frazém *пустить петуха*. Prvním jeho významem je „zazpívat špatný tón“, což souvisí s příznakem zpěvu tohoto druhu ptáka, a druhým „založit požár“, což odkazuje na jeho červenou barvu, která připomíná oheň.¹⁸

Častěji než s homonymy se setkáváme s frazeologickými **synonymy**. Například pojem „klamat“ se dá vyjádřit mnoha způsoby jak v češtině, tak i v ruštině: *вѣšet buliky na nos, (vodit) tahat za nos, plést hlavu, opít rohlíkem/втирать очки, водить за нос, морочить голову, объехать на кривой* a další.¹⁹ Musíme je však odlišovat od jednotlivých variantů frazémů, za synonymní nepovažujeme řady typu *натáhnout brka, натáhnout bačkory*.

Jako příklad **antonymie** uvedu z české frazeologie *hlava na hlavě – ani noha* a z ruské *версту коломенскую - от земли не видать*. Stejně jako u synonym, ne vše, co by se dalo pokládat za protikladné, považujeme za antonymní frazeologismy, například dvojice typu *házet všechny do jednoho pytle – neházet všechny do jednoho pytle*. V tomto případě jde o *varianty* jednoho frazému.²⁰

1.2.3. KLASIFIKACE FRAZEOLIGISMŮ

Hned na začátku je nutné říci, že ne všechny klasifikace jsou pro frazeologii stejně důležité, některé z nich mají centrální postavení, jiné jsou spíše okrajové. Nejobsáhlejší výčet klasifikací jsem našla ve *Slovenské frazeologii* J.Mlacka, který uvádí deset různých rozdělení. Uvedu tedy alespoň některé z nich.

Sémantická klasifikace je ve frazeologii jedna z nejdůležitějších. V.V.Vinogradov rozdělil frazeologismy na tři skupiny: *фразеологические сращения* (frazeologické srůsty), *фразеологические единства* (frazeologické celky) a *фразеологические сочетания* (frazeologická spojení) a někteří autoři (např. N.M.Šanskij) k nim dnes přidávají ještě *фразеологические выражения* (frazeologické výrazy).²¹

¹⁸ L. Stěpanova: *Лексика и фразеология современного русского языка* (Учебно-методическое пособие). Таганрог 2004, str.16-17 (vlastní překlad)

¹⁹ V. Mokienko, L. Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.151 (vlastní překlad)

²⁰ J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str.45 (vlastní překlad)

²¹ V. Mokienko, L. Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.21-22 (vlastní překlad)

- frazeologické srůsty - zcela nerozložitelná slovní spojení, jejichž význam je nezávislý na významu jeho komponentů (*házet hrách na zed'; собаки съестъ*)
- frazeologické celky - jsou také nerozložitelné, ale jejich význam zprostředkovaně souvisí s významem jednotlivých komponentů (*držet jazyk za zuby; держать камень за пазухой*)
- frazeologická spojení - jsou spojení slov, z nichž má jeden člen tzv.frazeologicky vázaný význam a ostatní členy mají svůj původní lexikální význam (*kulit oči; закадычный друг*)
- frazeologické výrazy - jsou z jednoho hlediska podobné ostatním frazeologismům ale z druhé strany mají příznaky volných spojení (*není všechno zlato, co se třpytí; что написано пером*)

Strukturní klasifikace vychází z konstrukce, neboli stavby frazeologických jednotek.

Vydělují se čtyři základní skupiny:

- fráze - tímto termínem se označují všechny frazémy se strukturou větnou (*hlad má velké oči*), souvětňnou (*Vlk se najedl a koza zůstala celá*) nebo ty, které mají formu vedlejší věty souvětňné konstrukce (*když přijde na lámání chleba*).
- frazeologický obrat - je frazeologická jednotka se slovesnou syntagmatickou stavbou, jako dominantní člen vystupuje sloveso (*udělat díru do světa*)
- frazeologický výraz - takové frazémy, ve kterých chybí sloveso (*boj na život a na smrt*)
- minimální frazeologická jednotka - ustálené slovní spojení, které se skládá z jednoho původně neplnovýznamového a z jednoho původně plnovýznamového slova, nejčastěji předložka a podstatné jméno v odpovídajícím pádě (*bez debat*)²²

Klasifikace podle původu se v prvé řadě v každém jazyce dělí na domácí a převzatou z jiných jazyků. U této klasifikace se opřeme spíše než o Mlackovu *Slovenskou frazeologii* o

²² J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str.69-105 (vlastní překlad)

publikaci L.Stěpanové *Česká a ruská frazeologie: Diachronní aspekty*, ve které předkládá detailnější rozdělení na následující skupiny a podskupiny:

- původní české a ruské frazémy
 - frazémy, které odrážejí extralingvistické reálie, tzn. frazémy spojené s dějinami, s legendami a pohádkami či pocházející z literatury (*dopadl jak sedláci u Chlumce; koukat jako Babinský; ječet jako Viktorka u splavu/пропал как швед под Полтавой; кос, как Соловей-разбойник; тришкин кафтан*)
 - frazémy odrážející národně kulturní specifičnost, která je tvořena lingvistickými činiteli, tzn. frazeologismy s vlastními jmény (*jsem z toho Janek, je to tu jako na Václaváku/Маши с Уралмаши*)
- české a ruské frazémy cizího původu
 - frazémy spojené se společným kulturně historickým dědictvím evropských národů – frazémy biblického původu (*pamatuje léta Abraháмова, začít od Adama/вавилонское столпотворение, ждать манны небесной*) a frazémy převzaté z antické mytologie, světové historie a literatury (*Tantalova muka, ošklivé káčátko/воздушные замки, античная соль*)
 - frazémy převzaté z cizích jazyků (*saky paky, učinit žádost/пробить брешь, сулить золотые горы*)²³

Stylistické klasifikaci se připisuje velký význam, protože v jisté etapě vývoje se pokládala frazeologie za součást stylistiky. Vycházelo se v ní ze všeobecného porovnávání stylistických vlastností frazeologismů se stylistickými vlastnostmi slova. J. Mlacek vyděluje dva typy frazeologismů podle této klasifikace: knižní a lidové a v rámci obou těchto typů ještě frazémy s výraznou hovorovostí a oslabenou hovorovostí a frazémy s výraznou a oslabenou knižností. Zde bych se znovu odklonila od klasifikace tohoto slovenského profesora a zmíním klasifikaci českého jazykovědce F.Čermáka, který vyděluje idiomy těchto typů:

- poetické (*letět na křídlech lásky, skleníková květinka*)
- knižní (*vylévat si srdce, dostat se do něčeho jako Pilát do kréda*)
- publicistické (*vypustit pokusný balónek, dělník slova*)
- neutrální (*budit zdání, ležet na smrtelné posteli*)

²³ L.Stěpanova: *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc 2004, str.19-24

- kolkviální (*vzít to hopem, mít plné kalhoty, být utahaný jako pes*)
- slangové (*klamat tělem, nasadit trháka*)
- argotické (*mazat deku, udělat káču*)²⁴

Klasifikace frazeologismů podle vztahu mezi jejich ustáleností a variantností – vydělují se tyto druhy frazeologických jednotek:

- petrifikované - sem patří takové jednotky, u kterých nemůžeme nahradit žádný komponent jiným, měnit jejich pořadí ani mezi ně vložit jiné slovo. Jsou to tedy jednotky s nejvyšší mírou ustálenosti (*tichá voda břehy mele*)
- paradigmatické - takové jednotky, u nichž se alespoň jeden komponent částečně ohýbá (*dělat z komára velblouda - dělal z komára velblouda - dělají z komára velblouda...*)
- varianty frazeologické jednotky - jsou to morfologicky, syntakticky nebo lexikálně odlišné podoby jedné frazeologické jednotky
- aktualizace nebo parafráze frazeologické jednotky - takto jsou označovány různé přestavby frazeologismů, které narušují ustálenost jednotky²⁵

Všechny výše uvedené klasifikace se týkají rozdělení v rámci jednoho jazyka. Jelikož je tato práce založena na srovnávání frazémů dvou jazyků, nesmím opomenout zmínit velmi důležité rozdělení frazeologických jednotek, a to **podle míry ekvivalence**. V. Mokienko a L. Stěpanova v publikaci *Ruská frazeologie pro Čechy* přistupují z tohoto pohledu k následujícímu rozdělení:

- полные эквиваленты (úplné ekvivalenty) - ekvivalenty, které se plně shodují po všech stránkách (*hluchý jako pařez/глухой как пень*)
- частичные эквиваленты (částečné ekvivalenty) - ekvivalenty, které se nějakým způsobem odlišují: jiné (často synonymní) komponenty, jiná struktura, slučitelnost, větší nebo menší počet komponentů, jiná míra užívání a další rozdíly (*z celého srdce/om всеї души*)

²⁴ J. Filipec, F. Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985, str.197

²⁵ J. Mlacek: *Slovenská frazeológia*. Bratislava 1984, str. 69-105 (vlastní překlad)

- относительные эквиваленты (relativní ekvivalenty) - ekvivalenty, které se shodují po sémantické stránce ale odlišují se svou formou (*dělat z komára velblouda/делать из мухи слона*)
- фразеологические аналоги (frazeologické analogy) - ekvivalenty, mající odlišnou obraznost, blízkou nebo odlišnou strukturu, ale shodný význam a stylistickou formu (*nosit dříví do lesa/ездить в Тулу со своим самоваром*)
- безэквивалентные фразеологизмы (bezekvivalentní frazeologismy) – tzv. „národní frazémy“, jsou vázány pouze na jeden jazyk, vznikají na základě reálií, zvyků a historie národa (*свадебный генерал 'человек, приглашенный в незнакомое общество, собрание как примечательное и важное лицо'*)²⁶

1.3. NEOLOGISMY

V této kapitole se pokusím objasnit termín **neologismus**, uvedu jeho obecnou charakteristiku a základní vlastnosti.

1.3.1. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Není žádnou novou informací, že jazyk je jako společenský útvar v neustálém vývoji, tudíž je logické, že v něm dochází k vytváření jazykových jednotek nových a k ústupu a zániku jednotek nepotřebných, čímž se projevuje dynamičnost jazykového systému, která je nejintenzivnější právě v lexikální rovině a rovině frazeologické. Při zkoumání slov, excerpovaných z publicistiky, odborné literatury, beletrie a hovorových situací, můžeme vypořádat, že se každou chvílí objevují nové prvky, především termíny, odvozeniny, složeniny, přejatá a cizí slova, které můžeme nazvat inovacemi, mezi nimiž mají své specifické místo **neologismy**.²⁷ „V lingvistice se dokonce osamostatnil celý směr pod názvem **neologie**, který se zabývá výzkumem a klasifikací jevů v nové slovní zásobě v širokém slova smyslu – popisem veškerých inovačních procesů“ (Korostenski 2007: 7). Neologii jako samostatnou disciplínu uznává také E.Lotko, který ji definuje jako „lingvistickou disciplínu

²⁶ V. Mokienko, L. Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.37-38 (vlastní překlad)

²⁷ J. Filipec, F. Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985, str.98

zkoumající neologismy“ (Lotko 2003: 78). Korostenského přístup je velmi široký, jelikož v sobě zahrnuje také výzkum změn ve sféře vnitrojazykové, slovotvorné i sémantické. Proto se také někdy hovoří o neologii slovotvorné, sémantické a aktualizace v oblasti frazeologie.²⁸

Problematika neologismů je dnes přijímána jako problematika vědecky a společensky živá a závažná. Jejich studiu se dnes věnuje mnohem větší pozornost, než v dobách minulých, což dokazují mnohé práce a slovníky nových slov, které se objevují od konce 60.let. „V popředí badatelského zájmu při zkoumání problematiky neologismů jsou otázky obecné, jako je otázka podstaty a pojetí neologismu, jeho vymezení, problém stanovení, vymezení jazykových jevů, které lze pod pojem neologismus zahrnout, a problematika kritérií, na jejichž základě lze neologismy zjišťovat, určovat a hodnotit“ (Martincová 1983: 10). Dalšími složkami, jimiž se lingvisté zabývají, je oblast vzniku neologismů, jejich začleňování do slovní zásoby daného jazyka a jejich uplatnění v ní, které se ale nezkoumají pouze z hlediska jazykového, ale přihlíží se k mimojazykovým faktorům (zvláště k společenským pojmenovacím potřebám).²⁹

Jako první jsem se seznámila s neologismy prostřednictvím definice, kterou nabízí E.Lotko ve svém *Slovníku lingvistických termínů pro filology*. „Neologismus – nevžitý, neustálený tvar, nové slovo, popř. jeho nové užití nebo jiná nová jednotka v jazyce vzniklá, resp. vznikající, popř. do něj převzatá odjinud z potřeby pojmenovat něco nového (např. *grant, folkař*), z důvodu strukturálních (např. *parník < parolod'*) apod., novotvar“ (Lotko 2003: 78). O.Martincová definuje neologismus takto: „termínem neologismus se převážně označují prostředky lexikální, které se charakterizují jako nové. Podstata neologismů se nejčastěji vidí buď v tom, že neologismy pojmenovávají nový předmět, jev skutečnosti, že obohacují vyjadřovací prostředky jazyka, nebo se její určení přenáší do roviny stylistické, kde se neologismy stavějí do protikladu k archaismům“ (Martincová1983: 10-11). Jak je možné vidět při porovnání obou těchto definic, O.Martincová považuje za hlavní rys neologismů pouze aspekt „novosti“, která souvisí s potřebou pojmenovávat něco nového, zato Lotko pracuje nejen s tímto příznakem, ale také s neustáleností a nevžitostí novotvarů.

Rozdíly v tom, jak jednotliví autoři vymezují pojem neologismus, závisí také na tom, jsou-li zkoumány z hlediska synchronního nebo diachronního. Z hlediska diachronního jsou pokládány za neologismy ty jednotky, které nejsou obsaženy ve slovní zásobě minulého období, naproti tomu z hlediska synchronního jsou vymezovány jako nové lexikální jednotky,

²⁸ J.Korostenski: *Česká a ruská slovní zásoba (neologické aspekty)*. České Budějovice 2007, str.7

²⁹ O. Martincová: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha 1983, str.10

kteřé lze hodnotit podle jejich možnosti stát se jednotkou „langue“³⁰ (= „abstraktní jazykový systém zahrnující jednotky, pravidla, modely a normy jejich užívání“ (Lotko 2003: 67)).

Od takto vymezených neologismů se odlišují tzv. *okazionalismy*, jako nové jednotky řeči, a *slova potenciální* – dosud slovtvorně nerealizované systémové možnosti. Takto zaměřené studium neologismů se rozvíjí zejména v Sovětském svazu, kde postavení neologismů zjednodušeně charakterizovali pouze z hlediska užití: „neologismy nejsou běžně užívány, náležejí společně se slovy zastaralými do pasivní slovní zásoby. Jakmile se začínají všeobecně užívat, ztrácejí příznak novosti“ (D.N.Šmelev 1964: 7, N.M.Šanskij 1964: 159 cit. podle Martinová 1983: 17).

Od neologismů musíme podle studie J.Filipce odlišovat

- 1) neologismy neperspektivní, tedy ty, které mají povahu návrhů nebo náhrad (např. za slovo auto se navrhovala pojmenování *siloun, silec*)
- 2) pojmenování okazionální a autorská textová slova a slova užívaná např. jen v rodinném prostředí (např. *širokokloboukáč*)
- 3) pojmenování etapová a módní (např. nové látky jako *dedrol, tesil*)³¹

„Změna neologismu v jednotku běžného jazyka probíhá v několika etapách a to:

- 1) časový moment, kdy se jednotka objeví
- 2) nová jednotka se užije v textu, patří k periférii systému, není reprodukovatelná a má nízkou frekvenci
- 3) jednotka se užívá, ale má příznak novosti, přechází z periférie k centru systému a je omezeně reprodukovatelná
- 4) jednotka se užívá běžně, stává se jazykovou a společenskou hodnotou v komunikační praxi, je reprodukovatelná a frekventovaná“ (Filipec, Čermák 1985: 100).

1.3.2. VZNIK NEOLOGISMŮ

V této podkapitole se budu věnovat různým způsobům vzniku neologismů, tzv. „neologizaci“. Nová pojmenování mohou vznikat na základě několika postupů, kterými jsou: přejímání, kalkování, tvoření víceslovných pojmenování, tvoření slov odvozováním či

³⁰ O. Martinová: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha 1983, str.11

³¹ J. Filipec, F. Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985, str. 99

skládáním, tvořením slov zkratkových a kromě toho se uplatňuje i přenášení pojmenování jednoho pojmu na druhý na základě vnější podobnosti (metafora) nebo na základě vnitřní, funkční aj. souvislosti (metonymie), dále rozšíření nebo zúžení významu apod. Rovněž se k neologismům řadí ta slova, která byla z veřejné komunikace vyřazena a nyní se znovu vracejí.³² Zjednodušeně řečeno se vznik nových pojmenování uskutečňuje dvěma základními způsoby. Buď se označení přejímají hotová z jiných jazyků a nebo se v daném jazyce vytvářejí pojmenování nová. J.Filipec rozděluje neologismy na jednotlivé typy a podtypy podle toho, jestli vznikají:

- a) z existujících lexikálních forem, např.:
 - a. derivací (např. *nedělník, křečák*) – ne všechna tato slova jsou ale spisovná.
 - b. kompozicí (např. *čtyřčočkový, samoočistovací*)
 - c. krácením (např. *zátěška* = zemědělská technická škola)
 - d. zpětnou derivací (např. *plzeň, gothaj*)
 - e. frazémem (např. *dát do kupy, mít všechno na zádech*)
 - f. tvořením metajazykových neologismů (např. *předozadnost, zokolnostnění*)
 - g. změnou významu (tzv. sémantické neologismy, např. *ještěrka* jako vozidlo)
- b) přejímáním lexikálních jednotek, především jinojazyčných (*jazzman, aquaplaning*)
- c) tvořením pojmenování, tj. nových lexikálních forem (velmi zřídka, např.: *krikrikovat* od českého citoslovce *kri* – „krtinožka si krikrikovala“, K. Bednář).³³

Při srovnání sféry **přejímání slov** v ruštině a češtině můžeme vidět, že se tyto dva jazyky v mnohém odlišují. Čeština podléhala hlavně působení latiny a němčiny, ale jelikož se v historii několikrát ocitla na prahu své existence, snažila se tzv. germanismy vytlačit. Naproti tomu ruština se k nim chová zcela tolerantně. Jako příklad srovnání uvedeme slova *mašina, kasa, štangle, štempl* apod., které jsou dnes v českém jazyce považována za nespisovná, naproti tomu jsou výrazy *машина, касса, штанга, штемпель* v ruštině zcela spisovné. Počet neologismů v současné ruštině za poslední 2-3 desetiletí narostl až k desítkám tisíců.³⁴

„Ve srovnání s ruštinou je charakteristickým znakem češtiny sklon k tvoření nových pojmenování z domácích základů. Tento sklon je dán především vnitřními předpoklady, slovtvornými možnostmi a zdroji češtiny (zejména hojným repertoárem přípon), lze tu však

³² O. Martincová: *Nová slova v češtině – Slovník neologismů*. Praha 1998, str.13

³³ J. Filipec, F. Čermák: *Česká lexikologie*. Praha 1985, str.100-101

³⁴ S. Žaža: *Ruština a čeština v srovnávacím pohledu*. Brno 1990, str. 30

kontovat i stopy obranného reflexu z minulosti a v jisté době i rezervovaný vztah k přejímání slov ze západních jazyků, hlavně z angličtiny. (...) Uvedený sklon češtiny se projevuje i v tom, že se od jednoho slovotvorného základu tvoří více pojmenování, kdežto ruština sahá po výpůjčce, např. poledne > poledník x полдень > меридиан“ (Žaža 1999: 31).

Přejatá slova procházejí, jak bylo řečeno, několika etapami „začleňování“ do slovní zásoby. Z tohoto hlediska se neologismy rozčleňují do tří základních skupin a to na:

- a) slova, která byla převzatá úplně a bez speciálního výzkumu ho jako přejaté slovo neodhalíme (toto platí zejména v případě kalků). Tato slova jsou v běžné mluvě pevně zakotvena
- b) slova, která byla převzata částečně a mají nestabilní postavení v rámci slovní zásoby. Zde je možné vidět dvě odlišné tendence češtiny a ruštiny, a to v tom smyslu, že čeština více dodržuje původní pravopis, ruština je daleko pružnější a většinou výpůjčky ihned přizpůsobuje svému fonetickému i grafickému a ortografickému systému
- c) neologismy, jež jazyk nepřijme a zpravidla z něj poté vypadávají úplně.³⁵

Výraznou vlastností slovních jednotek je to, že nová slova mohou v průběhu vývoje jazyka zažívat nejen odchody, ale i **návraty**, proto nikdy nemůžeme s jistotou tvrdit, že jejich zmizení jsou nevratná a definitivní. Při prozkoumání dostatečně obsáhlého reprezentativního materiálu je vidět, že některá slova existují v jazyce již dávno a neustále „migrují“ z centra na periferii a opačně.

Ještě nenápadněji probíhají změny jejich významu. Takováto slova, která nabývají nového významu, se nazývají **neosémantismy**. V jejich tvoření mají centrální postavení významové přenosy, tzn. metafora a metonymie. Dále pak významové posuny, jako jsou zužování a rozšiřování významu, univerbizace, funkční přehodnocení významu apod.³⁶

Dále je velmi aktivní tvoření **zkratkových slov a zkratek**. Jako příklad poslouží slovo *бoмж* (лицo **бeз** oпpeдeлeннoгo мecтa **ж**итeльcтвa), které se v dnešní ruštině běžně a hojně užívá. Derivací zkratkových slov vznikají často bohatá slovotvorná hnízda, např. ze zkratky PC vznikají slova *пeчeчкoвý/пiсiчкoвý*, *пeчeчкař/пiсiчкař*, z SMS *eсeмeскoвý*,

³⁵ J. Korostenski: *Česká a ruská slovní zásoba (neologické aspekty)*. České Budějovice 2007, str.11-12

³⁶ A. Rangelova: *Neosémantizmy a neosémantizační procesy* In: O. Martinová a kol.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha 2005, str.157-178

proesemeskovat apod. Mohou být také základy výrazů, jako jsou např. natofašismus, natocentristický, vniklé ze zkratky NATO.³⁷

Poměrně často se objevují nová pojmenování, která vznikla **spojením několika jednotek** běžně v jazyce užívaných, u kterých může poté začít proces univerbizace, čímž dochází k pokračování procesu obnovy slovní zásoby, např. *мобильный телефон* > *мобиль*, *мобильник*, *мобильный*.³⁸

1.4. FRAZEOLOGICKÉ NEOLOGISMY

V následující a zároveň poslední kapitole teoretické části se budu zabývat **frazeologickými neologismy**. V souvislosti s nimi je nutné říci, že definování tohoto termínu je poněkud složitější, protože závisí na definici pojmu neologismus, která v lingvistice často vyvolává diskuze. Existuje několik definicí neologie, záleží na tom, co autor považuje za jejich primární rys. Kritérii bývá jejich přítomnost ve slovnících, rys novosti nebo doba, kdy vznikly. Tím jsme se již ale zabývali v kapitole předchozí. Frazeologická slovní zásoba podléhá inovačním vlivům podobně jako lexikální zásoba.³⁹ Frazeologický fond jazyka se nerozvíjí o nic pomaleji, než lexikální fond, a to z toho důvodu, že frazeologie se vyznačuje expresivností a expresivita tíhne k rychlému obnovování vyjadřovacích prostředků.⁴⁰

„Frazeologickými neologismy rozumíme nové frazémy, které se objevily v jazyce poměrně nedávno a které se cítí u nositelů jazyka jako nové“ (Stěpanova, 2004: 125).

Členové Petrohradského frazeologického semináře vycházejí z chápání neologismu *N.Z.Kotělové* a *J.S.Sorokina* („слово или фразеологическая единица, не зарегистрированное в предыдущих словарях (особенно толковых), считается новым“ (Котелова 1978, 1988; Алаторцева 1990 cit.podle Мокиенко 2003: X)) a na jejím základě definují frazeologické neologismy takto: „Фразеологические неологизмы - это не зарегистрированные толковыми словарями современных литературных языков устойчивые экспрессивные обороты, которые либо созданы заново, либо актуализированы в новых социальных условиях, либо образованы трансформацией

³⁷ P. Kochová: *Nové iniciálové zkratky* In: O.Martincová a kol.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha 2005, str. 242-245

³⁸ J. Korostenski: *Česká a ruská slovní zásoba (neologické aspekty)*. České Budějovice 2007, str.130

³⁹ L.Janovec: *Nevětné frazémy v nové slovní zásobě* In: O.Martincová a kol.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha 2005, str.148

⁴⁰ Л.Степанова: *Русская фразеология сегодня* In: *Przegląd rusycystyczny*. R. XXX/2008, č.4 (124). Katowice 2008, str.40-49 (vlastní překlad)

известных прежде паремий, крылатых слов и фразем, а также сочетания, заимствованные из других языков“ (Мокиенко 2003: XI).

1.4.1. KLASIFIKACE FRAZEOLIGIKÝCH NEOLOGISMŮ

Podle sémantiky a funkce se frazeologické neologismy rozdělují na dvě základní skupiny, a to na:

1. funkčně-sémantické neologismy (*семантико-функциональные неологизмы*) - tato skupina vznikla na základě potřeby pojmenovávat nové jevy a fakty a zařadit do ní můžeme frazeologismy typu: *черная дыра, сдавать квартиру под ключ, утечка мозгов, архатная революция, новые русские* a mnohé další.
2. funkčně-stylistické neologismy (*стилистика-функциональные неологизмы*), které neoznačují nové jevy, ale vycházejí pouze z potřeby pojmenovat jiným způsobem, jinými jazykovými prostředky staré fakty a jevy. K nim můžeme přiřadit frazeologismy typu: *раскрыть варежку, вешать лопшу на уши, забивать баки* a další.⁴¹

1.4.2. VZNIK A UŽÍVÁNÍ NOVÝCH FRAZÉMŮ

Frazeologické neologismy se užívají především v textech publicistických a mediálních, jistá specifická skupina těchto frazémů se objevuje v běžně mluveném projevu, a to zejména v mluvě mládeže. Narůstá množství slangových frazeologismů, převážně v mluvě nově vzniklých a rozšířených zájmových a společenských skupin (snowboardisté, skateboardisté, narkomani...). S nárůstem překladů z cizích jazyků se objevuje i větší množství nových, kalkovaných frazémů v překladových textech vázaných na určité profesní, poloprofesionální či zájmové prostředí. Méně často se objevují frazeologické neologismy v krásné literatuře. Nadměrné užívání inovovaných frazeologických spojení v některých publicistických a mediálních textech může mít až ráz klišé.⁴²

⁴¹ В.Мокиенко: *Новая русская фразеология*. ОПОЛЕ 2003, str.XVII-XVIII (vlastní překlad)

⁴² L.Janovec: *Nevětné frazémy v nové slovní zásobě* In: O.Martincová a kol.: *Neologismy v dnešní češtině*. Praha 2005, str. 149

Kromě klasických frazeologických neologismů se objevují také tzv. *okřídlená spojení*, tedy „ustálená spojení, která vznikla z citátů nějaké konkrétní historické nebo literární postavy“ (Mlacek 1984: 133, cit.podle Janovec 2005: 149) a v dnešní době existují taková okřídlená spojení, která pocházejí z současných textů písní, literatury, filmů či reklam, jako názorný příklad nám poslouží všeobecně známá hláška čerta z filmové pohádky „Princezna ze mlejna“: *jsem malej, ale šikovnej; Hliník se odstěhoval do Humpolce* a další.

Existuje několik způsobů tvoření frazeologických neologismů, které se v zásadě neliší od způsobů obohacování fondu lexikálního. Za nejvýraznější trend v obnovování slovní zásoby je považováno **přejímání cizích slov a obrátů**, nejčastěji anglicizmů, popřípadě amerikanizmů. Do ruského spisovného jazyka, stejně jako do ostatních evropských jazyků, byly za poslední dvě až tři desetiletí včleněny četné kalky, např.: *вызвать на ковер*, který v počátku existoval jako frazém *быть (стоять) на ковре* a byl převzat z anglického *to be on the scarp*, ze kterého poté vznikly varianty *вызвать на ковер* nebo také *идти на ковер*, anglickému jazyku neznámé.⁴³ Dalšími takovými jednotkami jsou například: *быть в одной лодке, писать в стол, заметить под ковер* a jiné. Velké množství frazeologických kalků se objevilo v několika slovanských jazycích téměř současně na konci 20.století (např.: *[не] моя чашка чая*), jiné můžeme klasifikovat jako neologismy pouze v ruském jazyce, protože v jiných příbuzných jazycích existovaly už dříve, a to díky těsnějším kontaktům s západoevropskými sousedy,⁴⁴ např.: *ломать через колено* existuje také v českém jazyce - *lámat přes koleno*, do kterého bylo přejato z jazyka německého nejpozději v 19.století.⁴⁵

Existuje celý slovník anglicizmů v ruštině, a to *Словарь: Заимствования в русском субстандарте: Англицизмы*, napsaný kolektivem autorů Ch.Valter, O.Vovk, A. Zump, Ch. Konupkova, A. Kalpa a V. Poros, ve kterém je možno najít mnoho nových frazeologických jednotek. Jako příklad uvedu několik z nich: *большая вода* „dálkové plavání, příliv nebo slaná, mořská voda“ z anglického *big water*; *ловить крабов* „dělat opačný pohyb vesly při veslování, což jej znesnadňuje, veslař musí vydat velké úsilí, a když náhle vytáhne veslo z vody, upadne“ z anglického *catching a crab*; *баковая крыса* „námořník, který dostal za úkol špehovat ostatní námořníky z posádky“ z anglického *forecastle rat*; *политика большой дубинки* „politika výhrůžek, zastrašování, kterou vedly v imperialistických státech“

⁴³ Х.Вальтер, О.Вовк, А.Зумп, Х.Конупкова, А.Кульпа, В.Порос: *Словарь – заимствования в русском субстандарте: Англицизмы*. Москва 2004, str.155 (vlastní překlad)

⁴⁴ Л.Степанова: *Русская фразеология сегодня*, In: *Przegląd rusycystyczny*. R. XXX/2008, č.4 (124). Katowice 2008, str.40-49 (vlastní překlad)

⁴⁵ L.Stěpanova: *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc 2004, str.133-134

z anglického *the policy of big stick*; *держатъ сушу на борту* „plavat či plout v blízkosti břehu“ z anglického *to keep the land aboard* a další.

V ruském jazyce vznikají samozřejmě také frazémy **čistě ruského původu**. Fond frazeologických neologismů se obohacuje, podle slov V.M.Mokienka několika způsoby, které jsou příznačné také pro obohacování fondu lexikálního: „переосмыслением терминов, развертыванием метафор, заимствованием готовых образов и структур, включением просторечных, жаргонных, диалектных элементов“ (cit. podle: Степанова, 2009: 92-93). Takovéto frazémy pocházejí především:

- z mluvy sportovců - *быть в разных весовых категориях* „mít různé postavení ve společnosti“
- z mluvy novinářů, režisérů a jiné tvůrčí inteligence - *идти с колес* „být předán ihned, bez předchozí úpravy (reportáž, zpráva...)“
- z mluvy umělců - *класть/положить последние мазки* „být blízko k dokončení něčeho“
- z mluvy pohraničníků a vojáků - *ставить кордоны кому, чему* „vytvářet překážky“
- z mluvy politiků - *процесс пошел* „něco se začalo rozvíjet (proces)“
- z oblasti techniky - *идти на автопилоте* „pohybovat se podvědomě, řídit se intuicí (o opilém člověku)“
- z mluvy úředníků - *сделать под копирку что* „udělat něco úplně přesně, stejně“
- z reklam, anekdot a podobně - *белый и пушистый* „dobrý, čestný, neposkvrněný (o člověku)“⁴⁶

Největší množství nových frazémů se do spisovného jazyka dostalo z mládežnického slangu a ještě častěji z kriminálního žargonu. Mnohé výrazy, které jsou populární u mládeže, vzešly z počítačové oblasti, pro kterou je typické velké množství anglicizmů: *монтировать батоны* „pracovat na počítači, psát text“, *послать мыло* „poslat e-mail“, z ostatních mládežnických výrazů jsou to např.: *быть в отпаде* „něčemu se velmi divit, být něčím nadšen“ nebo *без приколов* „vážně, bez legrace“, a z oblasti internetu⁴⁷

⁴⁶ Л.Степанова: *Новое в русской фразеологии*, In: *Языковедная русистика на прелому generací*. Praha 2009, str. 93 (vlastní překlad)

⁴⁷ tamtéž, str. 94 (vlastní překlad)

Frazeologismy žargonního původu se aktivně odrážejí v oblastech života, které jsou spojeny s:

- označováním nové vrstvy bohatých podnikatelů a také postav oblasti zločinu - *малиновый пиджак* „nový ruský, bohatý podnikatel“, *белая кость* „vysoká zlodějská kasta“
- získáváním peněz - *срубить бабки* „získat peníze“
- podvody, krádežemi - *вешать лапшу на уши* „záměrně uvést v omyl“, *месту пургу* „lhát“
- zákony a tradicemi zločinecké společnosti - *включить счетник* „určit někomu lhůtu na zaplacení vymáhaných peněz“⁴⁸

1.4.3. NOVÉ FRAZEOLOGICKÉ JEDNOTKY A JEJICH TYPOLOGIE

V nové frazeologické slovní zásobě převládají **frazémy jmenné, substantivní**, tedy frazeologické jednotky, jejichž základem je substantivum, např.: *holá lebka* „stoupenec hnutí skinheads“, *gól do vlastní branky* „výrok, čin apod. obracející se proti svému původci“, z ruských např.: *ночная бабочка* „prostitutka“, *грязные деньги* „peníze, získané nečestným způsobem, podvodem“. Poměrně častým způsobem vzniku těchto frazémů je oddělení jmenné složky od slovesné ve slovesných frazeologických jednotkách, jako např. *mrtvý brouk* vznikl ze spojení *дѣлат мртvého бrouка*.

Druhou skupinou jsou **frazeologismy slovesné**. Jako příklad uvedu např.: *jít do kytek* „dříve jen zemřít, nyní také být v koncích, skončit, zaniknout“, *лечь мёртвым багажом* „být nepoužívaným, nepotřebným“.

Objevují se také jiné konstrukce frazeologických jednotek, ty ale patří k periferním typům. Jedním z takových případů je spojení jména a předložky, např.: *на ключ/на ключ* „komplexně vyhotovený, provedený“. Existují také frazémy převzaté z cizího jazyka, ale pouze částečně, např.: *mít drajv*, *být cool*, *být in* nebo speciální výraz *vo co go*, který vychází z českého *o co jde*.⁴⁹

⁴⁸ Л.Степанова: *Русская фразеология сегодня*, In: *Przegląd rusycystyczny*. R. XXX/2008, č.4 (124). Katowice 2008, str., str.40-49 (vlastní překlad)

⁴⁹ L.Janovec: *Nevětné frazémy v nové slovní zásobě* In: O.Martincová a kol.: *Neologismy v dnešní češtině*. Praha 2005, str.150-152

1.4.4. FRAZEOLOGICKÉ NEOLOGISMY V ČESKÉ TRADICI

Několik slov v této práci věnuji také oblasti české frazeologické neologie. K nejrozšířenějším novým frazémům v českém jazyce se řadí například frazeologická jednotka *na zelené louce* „(dělat něco) od samého počátku, bez přípravy, na prázdném místě dělat něco“ nebo *mrtvý brouk* „o někom, kdo předstírá, že ho určitý problém nezajímá, že se ho netýká, tváří se nezúčastněně“.⁵⁰ Nové české frazeologismy lze najít především v publikacích *Co v slovnících nenajdete* Z. Sochové a B. Poštolkové, *Nová slova v češtině. Slovník neologismů*, napsaném kolektivem autorů pod vedením O. Martinové, a dále pak v rozsáhlém *Slovníku české frazeologie a idiomatiky*, autorem kterého je kolektiv autorů pod vedením F. Čermáka. Poměrně nové frazeologické jednotky jsou uvedeny také ve slovníku *Šmirbuch jazyka českého* P. Ouředníka z roku 1992.

„Shromažďování frazeologických neologismů je velmi složitý a zdlouhavý proces, který vyžaduje každodenní sledování jazyka tisku, neboť, jak je známo, právě masmédiá nejpohotověji zachycují všechno nové, expresivní, co se objevuje v jazyce“ (Stěpanova, 2004: 127). Sledování frekventovanosti frazeologických jednotek je důležité, a to proto, že zvýšená frekventovanost bývá často příznakem nového frazému. Frekventovanost lze zkoumat několika způsoby. Prvním z nich je hledání v databázi *Českého národního korpusu*, který obsahuje slovní tvary z publicistických textů o objemu asi sto milionů textových slov. Dalším způsobem je anketa, a to převážně mezi mládeží.⁵¹

„Nové frazémy často vznikají podle stejného modelu a tvoří tak otevřené frazeologické řady, např.: *spadnout z višně, z jahody, z borůvky* „velmi se divit“; *postavit budku, srub, chatrč* „oklamat““ (Stěpanova, 2004: 130). Stejně jako v ruském jazyce také čeština přebírá nové frazémy z cizích jazyků, v posledních několika letech prožívá český jazyk, stejně jako ruština a ostatní slovanské jazyky, období internacionalizace a na prvním místě jsou kalky z angličtiny. např.: *zlatý padák, kostlivec ve skříni, to není můj šálek čaje* apod.

⁵⁰ L. Stěpanova: *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc 2004, str. 125-126

⁵¹ tamtéž, str. 127-128

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část práce bude věnována analýze konkrétních excerpovaných frazeologických neologických jednotek, a to dvěma způsobům. V první řadě rozdělím jednotlivé frazémy z významového hlediska. Příklady užití získám z internetových zdrojů, zpravodajských portálů. Budu pracovat s webovými stránkami <http://lenta.ru> a <http://www.novinky.cz/>.

Poté se budu věnovat problematice rusko-české ekvivalence. V této části u některých uvádím četnost výskytu ruských frazémů v ruském národním korpusu, jehož celkový objem je 76 882 dokumentů, okolo 17 milionů vět a okolo 209 milionů slov, a jejich ekvivalentů v českém národním korpusu, který ve své veřejnosti dostupné formě obsahuje 100 milionů slov. Musíme tedy vzít v potaz to, že ruský korpus je přibližně dvakrát objemnější.

Dále uvedu výsledky vlastního průzkumu, který jsem prováděla v několika výtiscích časopisu *Epocha*, jenž na svých stránkách každé dva týdny přináší zajímavé články ze všech oblastí života.

Konkrétní excerpta jsem získala z *Rusko-českého frazeologického slovníku* L.Stěpanové, ze kterého jsem pracovala s 567 frazeologickými neologismy, a dalších 52 nových frazémů jsem excerpovala ze slovníku H.Waltera a kol. *Словарь: Заимствования в русском субстандарте: Англицизмы*. Celá praktická část obsahuje celkem 157 ruských frazeologických neologismů a 136 českých ekvivalentů k nim.

2.1. ROZDĚLENÍ PODLE VÝZNAMU

Při zkoumání excerpovaného materiálu jsem zjistila, že z hlediska významu jsou frazeologické neologismy velmi rozmanité. Proto uvedu pouze tématické okruhy, které se vyskytovaly nejčastěji. Dříve, než však přistoupím k vlastním výsledkům průzkumu, zmíním, jaká témata považují ve frazeologické neologice za nejčastější A.Birich a J. Matešič. Jsou to především výrazy těsně spojené s **člověkem** jako:

1. rozumové schopnosti člověka („chytrý“ - *мышей ловит кто*; „hloupý“ - *дурнее пьяного ежика кто*)
2. fyzické vlastnosti člověka („slabý“ - *Геракл сушеный*; „hubený“ - *гремит арматурой кто*; „tlustý“ - *будка кирпичи просит*)
3. charakterové vlastnosti člověka („plachý“ - *ежик в тумане*; „rázný“ - *матрос Железняк*; „bezcharakterní“ - *жук навозный*)

4. psychické a fyzické rozpoložení člověka („duševní vyčerpání“ - *чайник кипит у кого*; „podivnost, bláznovství“ - *с прибабахом кто*; „deprese“ - *быть в обломе*; „radost“ - *ловить кайф* apod.)
5. emocionální rozpoložení člověka („radost“ - *входить в столбняк*; „neklid“ - *очко играет у кого*; „údiv“ - *глаз выпал у кого*)
6. různé činnosti člověka („podvádět někoho“ - *брать на понт кого*; „říkat hlouposti, vzdorovat“ - *бадягу разводить*; „mlátit někoho“ - *раскрасить афишу кому*; „trestat někoho“ - *сделать вливание кому*; „utíkat, skrývat se“ - *делать/сделать динамо*)

Dále je zastoupeno téma **sexu**:

- pohlavní orgány (*брат меньшей; двадцать первый палец* apod.)
- pohlavní styk (*загнуть арана кому; рубить дрова*)
- orální styk (*курить кожаную трубку; играть на дудке*) atd.

Časté je také téma **alkoholu a opilství**:

- alkoholické nápoje (*белая головка; винтовой коньяк*)
- různé etapy pití alkoholu („začít pít“ - *полезть в бутылку*; „vypít alkohol“ - *на лоб принять*; „opít se“ - *залить радиатор*)
- stav opojení (*быть под банкой; быть на стакане*)⁵²

Mohu říci, že do jisté míry se tento názor shoduje s výsledky mého vlastního průzkumu. Největší množství frazémů, se kterými jsem pracovala se týkaly **člověka** a jeho vlastností. Téma **sexu** jsem do práce nezahrnula, protože jsem nenašla dostatečné množství jednotek s významem, dotýkajícím se této problematiky. Zato téma **alkoholu a opilství** je v práci zastoupeno v kapitole **дно společnosti**. Narozdíl od Biricha a Matešiče, jsem mezi častá témata, vyskytující se v nové frazeologii, zařadila také **peníze, politiku** a v rámci kapitoly **дно společnosti** kromě alkoholu také drogy, násilí, kriminální prostředí a nelegální činnost.

Přejdu tedy k vlastním výsledkům průzkumu. Došla jsem k tomu, že ze sémantického hlediska je možné nové ruské frazeologické jednotky rozdělit na dvě základní skupiny, a to konkrétně na frazémy, které označují nové jevy nebo jevy dané změnou společnosti. Tyto jednotky je možné zařadit do již výše zmíněné klasifikace frazeologických neologismů

⁵² А.Бирих, Ё.Матешич: *Фразеология в русском и хорватском субстандарте* In: *Współczesne języki słowiańskie. Frazologia*. Opole, 2008 (vlastní překlad)

V. Mokienka mezi funkčně-sémantické neologismy a přiřazuje k nim sémantická pole *peníze* a *politika*. Druhou skupinou jsou frazémy, označující běžné jevy, které je možné zařadit k funkčně-stylistickým neologismům. K nim přiřazuje sémantická pole *lidé a zaměstnání* s podkategorií *lidské vlastnosti* a skupinu *dno společnosti*.

2.1.1. PENÍZE

Sémantické pole *peníze* obsahuje 17 z celkového množství zkoumaných frazémů, z nichž tři označují samotné **názvy peněz**, a to konkrétně: *белокочанная капуста* „ruble, ruské peníze“; *деревянные рубли, деревянный рубль* „sovětské (později i ruské) peníze, které v 90. letech 20. století velmi rychle ztrácely hodnotu pod vlivem vysoké inflace“; *цветная капуста* „zahraniční měna, valuta“.

Dále v této skupině můžeme najít frazeologické jednotky s významem, který se dotýká **kriminálního prostředí**: *включить счётчик кому* „z kriminálního prostředí: udělit penále za včas nezaplacený dluh (může být i vymyšlený) nebo za služby“; *грязные деньги* „peníze získané nečestně, podvodem“; *делать/сделать деньги из воздуха* „vydělávat peníze podvodnými machinacemi, kšeftařením“; *отмывать/отмыть деньги* „legalizovat vlastnictví nezákonně získaných peněz, aby vypadaly, že mají zákonný původ“.

Dalšími okruhy jsou jednotky s následujícími významy: „**mít hodně peněz**“: *быть при капусте* „mít peníze, být při penězích“; *делать/сделать кассу* „vybrat/vybírat hodně peněz (o hojně navštěvovaném divadelním představení, koncertě, filmu apod.)“ *стричь (рубить) капусту* „vydělávat hodně peněz“; a s významem „**mít málo peněz, žádat peníze**“: *аскать и аскать* „žádat peníze“; *аскать на батл* „hledat peníze na láhev (alkohol)“; *оставаться/остаться без штанов* „zchudnout, ocitnout se bez prostředků k životu, bez nejnnutnějšího“ *с преисами полный голяк* „nemít peníze“; *тележный аск* „žebrání peněz pod záminkou vymyšlené historky“; „**platit, utrácet**“: *золотить/позолотить ручку* „platit, materiálně někomu pomáhat“; *пролететь как фанера над Парижем (по Парижу) с чем* „jeden z významů: o rychle a neracionálně utracených penězích“.

2.1.2. POLITIKA

Sémantické pole *политика* obsahuje 15 z celkového množství zkoumaných frazémů, z nichž většina označuje **metody vedení politiky**: *аппаратные игры* „činnost státního aparátu, která má pouze vnější efekt, ale nevede ke zlepšení nebo změnám“; *политика выкручивания (выламывания) рук* „politika hrubého nátlaku s cílem získat výhodné řešení problému“; *политика большой дубинки* „politika výhrůžek, zastrašování, kterou vedly v imperialistických státech“; *политика твёрдой руки* „diktátorská politika“; *промыывание мозгов* „vliv na psychiku lidí s cílem ideologické úpravy“.

Dále toto pole obsahuje frazémy s významem, který má souvislost s **negativním postojem k politice**: *бархатная революция* „nekrvavá revoluce, ostrá změna politické orientace bez ozbrojeného konfliktu“; *голосование ногами* „odmítnutí účasti na nějaké akci, vyjádření protestu, nesouhlasu s něčím“; *коричневая чума* „1. fašismus a fašisté, 2. neofašismus a neofašisté“; *крестовый поход* „politická kampaň proti někomu nebo něčemu (obvykle proti straně)“; *раскачивание (государственной) лодки* „porušování struktur vlády, které vede k oslabení státu“; *холодная война* „nepřátelsko-agresivní politika“ a **ostatní**: *банановая республика* „málo rozvinutý stát, který existuje jen díky exportu surovin“; *в верхах* „ve vysokých orgánech, ve vládě“; *вторая древнейшая профессия* „jeden z významů: politika“; *эшелоны власти* „vláda, vládní orgány, instituce“.

2.1.3. LIDÉ A ZAMĚSTNÁNÍ

Sémantické pole *люди а zaměstнání* obsahuje 82 z celkového množství zkoumaných frazémů, z nichž celých 46 popisuje lidské vlastnosti. Některé z nich se týkají oblasti **vojenství**: *быть в армаде* „sloužit v armádě“; *голубые каски/ голубые береты* „ruští výsadkáři“; *зелёные береты* „američtí vojáci“; *косить/закосить от армии (от армады, армаду)* „vyhýbat se službě v armádě“; *медные каски* „vojenská elita (USA, Velká Británie)“; *чёрные береты* „vojáci zvláštních oddílů ruské policie“.

Další z těchto frazeologických jednotek popisují **profese** nebo **lidi spojené s podsvětím či kriminalitou**: *баковая крыса* „námořník, který dostal za úkol špehovat ostatní námořníky“; *бичиха трассовая* „prostitutka, která obsluhuje řidiče na cestě“; *голубой бизнес* „prostitute homosexuálních mužů“; *горизонтальная профессия/ дырявый бизнес /древнейшая (самая древняя) профессия* „prostitute“; *ночная бабочка* „prostitutka“;

пальцы веером „v jednom z významů člověk (nejčastěji úspěšný podnikatel), spojený s kriminálním podsvětím nebo hrdý a nafoukaný člověk“; подсадная утка „nastrčený člověk, návnada pro někoho, poslaný provokatér“; рыцари наживы „lupiči, loupežníci, zloději“; чёрный риэлтер „zločinec, který se zabývá machinacemi s nákupem bytů osamělých důchodců, alkoholiků a podobně“.

Některé z nich nazývají **konkrétní zaměstnání** nebo **pozici v rámci pracovní hierarchie**, a to: белые воротнички „najatí lidé, úředníci, manažeři, počítačové experti, laboranti a tak podobně - obvykle dobře placení“; выдавать/выдать мешок кому s významem „vyhodit někoho“; запасной аэродром „náhradní místo, zaměstnání“; защищать цвета кого, чьи „hrát v týmu nějakého sportovního spolku, klubu nebo sdružení“; крутить/покрутить баранку „řídit auto, pracovat jako šofér“; люди в белых халатах „doktoři, lékařský personál“; первое лицо „vedoucí pracovník“; синие воротнички „najatí lidé, kteří obvykle dělají fyzickou práci (ti, kteří pracují na stavbách apod.) nebo horní vrstva zaměstnanců a technických pracovníků s odborným vzděláním“.

Dalšími frazeologickými jednotkami, jež můžeme zařadit do tohoto sémantického pole, jsou: железная леди „žena, která se odlišuje svou rozhodností, bozkompromisností a vysokou profesionalitou (původně M.Tatcher)“; лишние люди, лишний человек „nezaměstnaní“; люди с улицы „cizí lidé, kteří nemají přímý, bezprostřední vztah k něčemu“; мозговой трест „skupina intelektuálů, kteří mají jakési novátorské nápady“; мохнатая лапа „ochránce, poskytující někomu protekci“; новые русские „noví ruští podnikatelé, nový typ pracujících“; отец перестройки „M.Gorbačov“; первая леди „žena prezidenta USA, žena v Bílém domě nebo žena nejvyšší osoby nějaké administrativní jednotky“; первой барабан „někdo, kdo má hlavní roli v nějaké činnosti, v organizaci něčeho“; человек со стороны „někdo cizí v již utvořeném kolektivu, skupině“.

2.1.3.1. VLASTNOSTI ČLOVĚKA

V sémantickém poli vlastnosti člověka převládají frazémy, popisující **vlastnosti záporné**, je jich celkem 24: в разведку не пошёл бы с кем „nespolehlivý člověk“; великий комбинатор „mazaný šibal, který má touhu po výdělku, úspěchu dosahuje cestou složitých operací, lstí, podvodů a kombinací“; вулканизированный гондон (гондон) „hlupák, idiot“; герла чмирная „stará a škaredá dívka“; гондон (гондон) штопаный „člověk, který se na nic nehodí“; доходит как до жирафа до кого „člověk, který si něco osvojuje velmi pomalu, je

zabržděný“; крейзер « Аврора » „starý člověk s problémy nebo stará panna“; крутой мэн „surový, nemilosrdný a silný člověk“; ловить мух „být nesoustředěný, nepozorný“; мышей не ловит кто „někdo, kdo nedělá svou práci, nedělá nic dobrého, fláká se“; не подарок (не подарочек) кто, что „ve významu *kdo*: nesnášenlivý člověk se špatným, těžkým charakterem“; пальцем деланный „nešika, naivní člověk“; послать на фиг кого, пошёл на фиг! „v jednom z významů: někdo, kdo je absolutně a úplně nepotřebný“; пустая порода „zbytečný člověk, který se na nic nehodí“; рухнуть с дуба „zbláznit se, začít se chovat jako blázen“; с гибким позвоночником „podlízavý, pochlebující člověk“; с комплексами „mít komplex méněcennosti, nevěřit si“; с прибабахом/ с (большим) приветом „zvláštní člověk, podivín“; сдвиг по фазе у кого, со сдвигом кто „někdo, kdo dělá zvláštní, nenormální věci“; сексуально озабоченный (озабочен) „člověk, který myslí pouze na problémy spojené s pohlavím, sexuálně neuspokojený člověk“; старая песочница „starý, nemohoucí člověk“; старая халява „stará, škaredá žena (obvykle prostitutka)“; умная Маша „naivní člověk, který se mýlí ve svých očekáváních, který se dostal do nepříjemné situace“.

Kladných vlastností je o něco méně, což není ve frazeologii obvyklé, protože v ní převažují jednotky opisující záporné vlastnosti člověka. Jejich množství je však téměř totožné. Frazémů popisující kladné vlastnosti vydělují pouze o 2 méně než těch, které popisují vlastnosti kladné: 22. V nové frazeologii jsou to tedy tyto: будь здоров [кто, что]! будьте здоровы! „v jednom z významů člověk: ohromný, silný, bezvadný“; быть в норме „být v normálním, zdravém stavu“; быть без комплексов „věřit si, nemít komplexu“; в порядке/ мисс буду/ крутая герла/ белая и пушистая „krásná, pohledná (nejčastěji dívka)“; ворочать делами „být významným odborníkem v nějaké oblasti, být šikovným podnikatelem“; выглядеть на миллион долларов „vypadat velmi dobře, nádherně“; генератор идей „člověk s vysokým myšlenkovým potenciálem, takový, který má pořád nové nápady“; герла попсовая „dívka, která často navštěvuje diskotéky nebo výrazně nalíčená a módně oblečená dívka“; держатъ руку на пульсе „být v kurzu dějících se událostí, snažit se je rozvíjet“; знать своё дело туго „v něčem se velmi dobře vyznat, být mistrem ve své činnosti“; как священная корова „někdo nebo něco vysoce ceněné, chráněné, vážené“; ловить мышей „být šikovný, vnímavý“; не голова, а Дом Советов „velmi chytrý, uvážlivý, znalý člověk“; не пальцем деланный (делан) „někdo, kdo se vyzná v něčem, umět něco dělat minimálně jako ostatní“; не первый год замужем „někdo, kdo má určitou zkušenost, návyky, je zasvěcený v nějaké věci“.

Dále toto sémantické pole obsahuje frazémy, které nemohou být klasifikovány ani **jako kladné** ani **jako záporné** vlastnosti: быть на одной волне „přemýšlet a chovat se jako

někdo druhý, být stejný s někým nebo s něčím“; горячие финские парни „klidní, flegmatictí, povadlí lidé (někdy také flegmatictí lidé, kteří nečekaně projeví svůj temperament)“; рыцари удачи „lidé, kteří jsou ochotni riskovat kvůli výhodám, dobrodruzi, zlatokopové“; сладкая парочка „zamilovaní lidé, kteří příliš vtíravě ukazují svůj vztah“.

2.1.4. DNO SPOLEČNOSTI - ALKOHOLISMUS, DROGY, KRIMINALITA

Sémantické pole *dno společnosti* obsahuje 43 z celkového množství zkoumaných frazémů, ale již v předchozích sémantických polích se vyskytovaly jednotky, které s touto skupinou nějakým způsobem souvisí. Zařadila jsem je však již do dřívějších skupin, proto je znovu nezmiňuji. Konkrétně to byly výše vydělené kapitoly *peníze a lidé a zaměstnání*.

Nejčtenější jsou frazeologismy z oblasti **drog**. Vyskytují se jednotky s následujícími významy: „**začít užívat drogy**“: садиться/сесть на иглу; „**užívat drogy**“: быть под кайфом „jeden z významů: být ve stavu narkotické euforie“; ловить/поймать (словить, заловить) кайф (кейф) „jeden z významů: být pod vlivem drogy“; просечься в зелень „vykouřit cigaretu s narkotickou látkou“; сидеть на игле „pravidelně užívat drogy, být narkomanem“; сидеть на траве „užívat marihuanu nebo hašiš“; укрутиться в бек „být pod silným vlivem drog“; „**přestat brát drogy**“: слезать/слезть (сварыгнуть, соскочить) с иглы „přestat si píchat, přestat brát drogy“.

Dále jsou to **názvy drog**: белая смерть „jeden z významů: drogy“; витамин «Е» „extáze; небесная (серебрянная) пыль „kokain“; a obecný název pro **narkomanií**: белая чума.

Druhou nejčtenější oblastí je **alkohol**, nejčastěji s významem „**pít alkohol, být opilý**“: быть под кайфом „jeden z významů: být ve stavu příjemného, blaženého opojení alkoholem“; входить/войти в штопор „hodně a dlouho pít“; до потери пульса „(opít se) do stavu nevědomí, pod obraz“; ловить/поймать (словить, заловить) кайф (кейф) „jeden z významů – být opilý“; напиваться/напиться до упора „hodně a extrémně se opíjet, být opilý“; пить адмирала „1. pít všechno, co člověku přijde pod ruku, jakýkoli alkohol, 2. tajně sát víno přes slámku, která je vložena v tvorbu sudu s vínem“; под балдой „ve stavu opilosti, pod parou“; приколотся к дринку „(vy)pít alkohol“ ; удринченный в бэксайд „velmi opilý“ a **ostatními významy**: виски из типиски „špatný likér“; выходить/выйти из штопора „přestat s pitím“; заливать/разлить по бутылкам „rozlévat alkohol do sklenic

rovným dílem se zavřenýma očima a určovat množství podle sluchu“; с прищепом „ještě trochu (obvykle se týká alkoholu)“.

Poslední oblastí je oblast **kriminálního prostředí a nelegální činnosti**: быть на бриге „být trestancem“; за себя и за того парня „v jednom z významů: plnit nějaké povinnosti, fiktivně, jako nastrčený člověk místo někoho jiného“; искать/находить/найти стрелочника „hledat/najít řadového představitele, na kterého se svalí vina jiných lidí“; крестный отец „vůdce mafie“; на фуру „v jednom z významů: podvodnou cestou“; придывать/приделать (подрисовать, подвесить) ноги „krást, brát něco z místa“; продавать воздух „obchodovat s něčím podezřelé kvality, zabývat se obchodními machinacemi“; с чёрного хода „1. nečestně, 2. tajně, využíváním kontaktů a jiných protizákonných cest“.

Do této skupiny můžeme dále zařadit frazémy popisující **násilí, nátlak**: выкручивать/выкрутить (выламывать) руки „užívat hrubý nátlak ke vlivu na někoho“; диск отформатировать „zbít někoho (nejčastěji jako výhružka)“; кавалерийский наскок [на кого, на что] „radikální útok (na někoho nebo na něco) nebo velmi silná kritika někoho nebo něčeho“; крестовым походом идти/пойти „začít nelítostný boj, kampaň s někým nebo proti někomu“; кровавые разборки „ostré konflikty mezi zločineckými skupinami, končící vraždami nebo rvačkami“; мочить/замочить в сортире (в параше) кого „silně, neúprosně se s někým vypořádat“; оформить в нокаут „někoho velmi silně uhodit“; попортить (испортить, начистить) вывеску „silně zbít někoho, až do modřin“; превратить в шашилик „silně někoho zbít, přísně někoho potrestat (užívá se jako výhružka)“; русская рулетка „hra se smrtí“.

2.2. ROZDĚLENÍ PODLE MÍRY EKVIVALENCE

Při rozdělení nových frazémů podle míry ekvivalence budu pracovat s klasifikací L.Stěpanove a V.Mokienka, kterou představují v publikaci *Ruská frazeologie pro Čechy/Русская фразеология для чехов* (viz. bod 1.2.3. teoretické části - Klasifikace frazeologismů - rozdělení podle míry ekvivalence). Rozdělím tedy již výše použité frazeologické neologismy do pěti skupin, a to na:

- a) **úplné ekvivalenty** - ty, které se plně shodují po všech stránkách

- b) **částečné ekvivalenty** - ty, které se nějakým způsobem odlišují, např.: jinými komponenty, strukturou, slučitelností, počtem komponentů, odlišnou mírou užívání a jinými rozdíly
- c) **relativní ekvivalenty** - ty, které se shodují po sémantické stránce, ale odlišují se svou formou
- d) **frazeologické analogy** - ty, které se liší obrazností a strukturou, ale mají stejný význam a stylistickou formu
- e) **bezekvivalentní frazeologismy** - tzv.národní frazémy, které jsou vázány pouze na jeden jazyk, nejčastěji vznikají na základě reálií, zvyků a historie národa ⁵³

Při rozdělování využiji předchozí kapitoly a frazémy budu klasifikovat v rámci jednotlivých sémantických polí, vydělených výše. Budu však pracovat pouze s frazeologismy excerpovanými ze slovníku L.Stěpanové a to z toho důvodu, že k ostatním, excerpovaným ze slovníku anglicizmů, je obtížné dohledat české ekvivalenty.

PENÍZE

Ze všech excerpovaných frazeologismů, zařazených do sémantického pole *peníze*, mají pouze dva z nich úplný český ekvivalent, a to:

грязные деньги	špinavé peníze
отмывать/отмыть деньги	prát/vyprat [špinavé] peníze

Při prohledání českého národního korpusu je zřejmé, že v češtině se tyto dva frazémy obvykle slučují a používá se spojení *prát špinavé peníze*, v ruském jazyce se toto spojení užívá také, ale ne tak často. Pro *грязные деньги* jsem v ruském národním korpusu našla celkem 24 výskytů, z nichž sedm bylo ve spojení s *отмыть/отмывать*, v českém korpusu bylo výskytů frazému *špinavé peníze* celkem 125, z nichž 50 bylo dostupných běžnému uživateli a z tohoto množství bylo dohromady 16 frazeologických jednotek spojeno se slovesem *prát/vyprat/proprat* apod.

⁵³ V.Mokienko, L.Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Olomouc 2008, str.37-38 (vlastní překlad)

Částečný ekvivalent v této sémantické skupině zastoupení nemá. K relativním ekvivalentům zařazují následující frazémy:

быть при капусте	být při penězích
делать/сделать кассу	dělat/udělat tržbu
оставаться/остаться без штанов	prodělavat/prodělat kalhoty
стричь (рубить) капусту	vydělávat těžké peníze rejžovat prachy mastit kapsu (kapsy)

K frazeologickým analogům tyto:

делать/сделать деньги из воздуха	vytloukávat/vytlouct z <i>čeho</i> peníze přicházet si/přijít si na své nasekat prachy <i>na čem</i> mastit si/namastit si kapsu
золотить/позолотить ручку (руку) [кому]	dávat/dát <i>komu co</i> na přilepšenou
пролететь как фанера над Парижем (по Парижу) [с кем]	vyhazovat/vyhodit peníze do luftu

K bezekvivalentním frazeologismům patří následující frazémy:

белокочанная капуста
включить счётник
цветная капуста

Frazémy *белокочанная* a *цветная капуста* jsou bezekvivalentními z toho důvodu, že první z nich popisuje ruskou realii a od ní je poté odvozena jednotka druhá. *Включить счётник* přiřazují k bezekvivalentním proto, že k objasnění tohoto frazému je nutná dlouhá a složitá definice.

POLITIKA

Z excerpovaných frazeologických jednotek, zařazených do sémantického pole *politika*, má osm z nich plný český ekvivalent:

банановая республика	banánová republika
бархатная революция	sametová revoluce
вторая древнейшая профессия	druhá nejstarší profese
коричневая чума	hnědý mor
крестовый поход	křížová výprava
политика твёрдой руки	politika tvrdé ruky
промывание мозгов	vymývání mozků
холодная война	studená válka

Банановая республика a český ekvivalent *banánová republika* se v obou jazycích podle korpusů objevuje celkem zřídka, v ruském třikrát, v českém pouze dvakrát, avšak na ruském zpravodajském portálu <http://www.lenta.ru/> se tento výraz vyskytuje celkem často, např.:

"Мы не в банановой республике живем и должны принимать гостей надлежащим образом", - заявил Шредер. [15]

Na českých webových stránkách se český ekvivalent *banánová republika* vyskytuje zřídka, ale i přes to je možné jej najít, např.:

„Nevycházím z údivu, připadá mi, že žiju v banánové republice. Statek jsem koupil...,“ řekl Právu rozčilený Jan van Geet... [9]

Бархатная революция se v korpusu vyskytuje pouze 12krát, zatímco v českém je jeho ekvivalent obsažen 59krát. Pro frazém *холодная война* jsem našla v ruském národním korpusu celkem 149 výskytů v 95 dokumentech, jeho český ekvivalent má v českém národním korpusu 86 výskytů. *Политика твёрдой руки* se v ruském korpusu vyskytuje pouze jednou, častější je užití pouze části tohoto frazému: *твёрдая рука*, stejnou situaci lze pozorovat v jazyce českém, ve kterém se spojení *politika tvrdé ruky* vyskytuje v korpusu

dvakrát a frazém *tvrdá ruka* mnohem častěji. *Крестовый поход* se vyskytuje v 97 dokumentech celkem 113krát, *křížová výprava* má oproti ruskému výrazu menší četnost, pouze 24 výskytů. *Промывание мозгов* má 12 výskytů v 11 dokumentech, *vytýváni mozků* o něco více: 22. *Вторая древнейшая профессия* se v obou jazycích užívá velmi zřídka, stejně tak jako *коричневая чума* a *hnědý mor*.

K částečným ani relativním ekvivalentům nepřisuzuji žádný frazém ze sémantického pole *politika*. K analogům pouze jeden a to:

политика выкручивания рук	politika nátlaku politika z pozice síly
---------------------------	--

K bezekvivalentním frazémům z této skupiny patří:

в верхах
голосование ногами
эшелоны власти

LIDÉ A ZAMĚSTNÁNÍ

Přejdu k další skupině: *lidé a zaměstnání*. K plným ekvivalentům přiřazuji následujících 11:

белые воротнички	bílé límečky
голубые береты	modré barety
голубые каски	modré přilby
древнейшая (самая древняя) профессия	nejstarší řemeslo (profese)
защищать цвета <i>кого, чьи</i>	hájit barvy <i>koho, čí</i>
зелёные береты	zelené barety
лишние люди, лишний человек	zbyteční lidé, zbytečný člověk
медные каски	měděné přilby
новые русские	noví Rusové
ночная бабочка	noční motýl
чёрные береты	černé barety

Frazémy *белые воротнички* - *bílé límečky*, *голубые береты* - *modré barety*, *голубые каски* - *modré přilby*, *зелёные береты* - *zelené barety*, *медные каски* - *měděné přilby*, *чёрные береты* - *černé barety* mají podle obou národních korpusů velmi malou četnost výskytu. Takováto slovní spojení se sice objevují, mají však častěji než frazeologický,

doslovný význam. Stejně je to také se spojeními *ночная бабочка* a *ноční motýl*. Nicméně po prozkoumání ruského i českého zpravodajského portálu je zjevné, že kromě posledního zmíněného páru ekvivalentů, se tyto frazémy užívají v publicistickém stylu poměrně často, také ruská frazeologická jednotka *ночная бабочка* ve významu „prostitutka“ je užívaná, ale její ekvivalent *ноční motýl* se v českém jazyce neobjevuje a dle mého názoru se vůbec nepoužívá.

Древнейшая (самая древняя) профессия - nejstarší řemeslo má v českém korpusu 10 výskytů, které mají význam prostituce, v ruském je to mnohem méně, častější jsou zmínky o *второй древнейшей профессии*. Frazém *лишний человек* má v ruském korpusu 71 výskytů v 65 dokumentech, *лишние люди* 65 v 59 dokumentech, český ekvivalent *zbytečný člověk* se vyskytuje v korpusu celkem pouze dvakrát, ale v obou případech jde o význam spojený pouze s literárními postavami zbytečného člověka, který byl častým motivem ruské literatury 19.století. *Новые русские* je v ruském jazyce celkem frekventované spojení, v ruském národním korpusu je 176 výskytů v 137 dokumentech, v českém korpusu se jeho český ekvivalent nevyskytuje ani jednou.

Částečné ekvivalenty jsem mezi těmito frazeologickými jednotkami našla pouze dva:

крутить/покрутить баранку	točit volant
первая леди	první dáma

Первая леди je v ruském korpusu 36krát v 30 dokumentech, v českém korpusu 168krát. V českém jazyce je tedy ekvivalent *první dáma* mnohem frekventovanější, což může být dáno také tím, že se tento frazeologismus v ruštině používá převážně pro manželku významného politického představitele, hlavně prezidenta, gubernátora apod.⁵⁴, zato v češtině se často používá také pro ženu, která je významná ve svém oboru, jako příklad uvedu:

Hlavním účinkujícím programem v Březové bude Jiřina Bohdalová, první dáma českého filmu a divadla. [10]

Tuto myšlenku však bohužel nemohu podložit platnou definicí, protože frazeologickou jednotku *první dáma* jsem nenašla ani v jednom z následujících, mě dostupných slovníků české frazeologie - F.Čermák: *Slovník České frazeologie a idomatiky: výrazy neslovesné*;

⁵⁴ Výsledek vlastního průzkumu zpravodajského portálu <http://lenta.ru>

V.Mokienko, A.Wurm: *Česko-ruský frazeologický slovník*; Z Sochová, B.Poštolková: *Co v slovnících nenajdete*.

Relativní ekvivalenty jsem našla následující:

быть в армии	být na vojně
выдавать/выдать мешок кому	dávat/dát vyhozov <i>komu</i>
первый барабан	první housle

Frazeologický analog nevydělují ani jeden. K bezekvivalentním jsem zařadila tyto jednotky:

железная леди
запасной аэродром
косить/закосить от армии
люди в белых халатах
люди с улицы
мозговой трест
отец перестройки
первое лицо, первые лица
рыцари наживы

Slovní spojení *železná lady* se v českém jazyce užívá také, a to pro označení M.Thatcherové, nikoli pro rozhodnou, neústupnou a ráznou ženu jako v jazyce ruském.⁵⁵ Co se týče bezekvivalentnosti frazému *люди в белых халатах*, dle mého pozorování se v českém jazyce také objevuje, i když zřídka, pro lékaře či vědce označení „*lidé v bílých pláštích*“ nebo jednoduše „*bílé pláště*“:

V posledních letech ho měli diváci možnost vidat jako lékaře Ludvíka Strnada mladšího v seriálu Velmi křehké vztahy a jeho následovníkem je další „bílý plášť“ Richard Bernát v seriálu Cesty domů. [11]

⁵⁵ Výsledek vlastního průzkumu zpravodajského portálu www.novinky.cz

Podobně je na tom frazém *отец перестройки*, v češtině se totiž také užívá ustáleného spojení *otec perestrojky*.

Krásná Anne, jak zněla upoutávka, si do něho pozvala třeba francouzského prezidenta Jacquesa Chiraka, otce perestrojky Michaila Gorbačova, Madonnu nebo Hillary a Billa Clintonovy. [12]

Dále rozdělím podskupinu kategorie **lidé a zaměstnání: lidské vlastnosti**. V prvé řadě musím říci, že žádný z uvedených frazémů nemá plný český ekvivalent. Částečný mají pouze dva z nich:

быть без комплексов	nemít komplexy
с комплексами	mít komplexy

Relativních ekvivalentů je již větší množství, celkem devět:

быть в норме	být v pořádku být v dobré kondici (ve formě)
ловить мух [ртом]	chytat lelky
не подарок [порадошек] <i>кто, что</i>	není to žádný med <i>s kým</i>
рухнуть с дуба	spadnout z višně (z jahody)
[как] священная корова	jako svatyně
сдвиг по фазе <i>у кого</i> , со сдвигом <i>кто</i>	nemá to v hlavě v pořádku má o kolečko víc (míň)
сладкая парочка	dva holoubci dvě hrdličky
старая песочница	stará čarodějnice starý paprika
[как] умная Маша <i>кто</i>	být jako malý jarda

Nevětší množství najdeme však frazeologických analogů:

белая и пушистая	jako obrázek jak panenka jak ze žurnálu
будь здоров [кто, что]! будьте здоровы!	je to eso je to třída
быть на одной волне с кем, чем	být stejného ražení (jako kdo) mít s kým stejnou krevní skupinu držet krok s čím
в разведку не пошёл бы с кем	není spolehnutí na koho to není kamarád do deště
в порядке [кто, что]	pěkná buchta holka jako lusk
великий комбинатор	všemi mastmi mazaný
ворочать делами	být velké zvíře (v čem, kde)
выглядеть на миллион долларов	být [hezký] (vypadat) jako obrázek lahodit oku radost pohledět pěkná, až oči přecházejí
генератор идей	hlava otevřená bystrá hlava bystrý mozek
горячие финские парни	klidný jako ovečka
не первый год замужем кто	ví, jak to chodí je světem protřelý (protřelá) není (nejsem) dnešní (včerejší)
держат руку на пульсе чего	jít s dobou držet krok s dobou být v obraze být in
доходить как до жирафа до кого	má dlouhé vedení (vinutí) má zpožděné zapalování

знать своё дело туго	být mistrem ve své práci vyznat se v čem
ловить мышей	vyznat se v tlačénici ten se vyzná všude je <i>koho</i> plno
мышей не ловить	je takový „mouchy snězte si mě“ kam ho ráno postavíš, tam ho večer najdeš sedí jak buchta na pekáči
не голова, а Дом Советов у <i>кого</i>	má hlavu otevřenou má dobrou hlavu
не пальцем деланный	není žádné dřevo umí se k tomu postavit
пальцем деланный <i>кто</i>	má obě ruce levé neumí nic vzít do ruky
послать на фиг <i>кого</i> , пошёл на фиг!	může být ukradený <i>komu</i>
пустая порода	je (není) na nic (k ničemu) stojí za starou bačkoru
с прибабахом <i>кто</i>	je to divný pavouk je to divný patron má [své] mouchy
с [большим] приветом <i>кто</i>	Je to divný pavouk má [své] mouchy má [v hlavě] o kolečko víc (míň)

Bezekvivalentní frazeologismy obsahuje tato skupina dva, a to konkrétně:

рыцари удачи
сексуально озабоченный (озабочен) <i>кто</i>

DNO SPOLEČNOSTI

Nyní přejdu k rozdělení podle míry ekvivalence poslední sémantické skupiny, **dno společnosti**. Pouze jeden s nich má úplný český ekvivalent:

русская рулетка	ruská ruleta
-----------------	--------------

V ruském národním korpusu se vyskytuje 28krát v 25 dokumentech, *ruská ruleta* v českém devětkrát. V obou jazycích se tento frazém často užívá ve spojení se slovesy *играть в/hrát* a slovy jim příbuznými:

„Obviněný hrál s Michaelem Jacksonem každý večer **ruskou ruletu**,“ prohlásil... [14]

Американский лидер напомнил слушателям, что строительство новой укрепленной плотины будет завершено уже в 2011 году, отметив, что нельзя каждый сезон ураганов играть в "русскую рулетку". [16]

Částečné ekvivalenty jsem našla celkem dva:

кровавые разборки	[krvavé] vyřizování účtů
попортить (испортить, начистить) вывеску кому	zmalovat <i>komu</i> ciferník rozbít <i>komu</i> fasádu

Jednotka *кровавые разборки* se v ruském národním korpusu vyskytuje osmkrát v sedmi dokumentech a její český ekvivalent v korpusu českém dvakrát. Po prozkoumání internetu⁵⁶ vyšlo najevo, že ekvivalent *zmalovat кому ciferník* se na zpravodajských portálech nevyskytuje, používá se spíše v běžném mluvě v různých komentářích, na blozích či ve fórech, recenzích apod. a používá se mnohem častěji než frazém *rozbít кому fasádu*.

Stejně množství jako částečných ekvivalentů je v této skupině i množství ekvivalentů relativních:

белая смерть	bílé svinstvo
белая чума	bílá smrt bílý jed

⁵⁶ Průzkum ve vyhledávacím portálu www.google.com

Oba tyto frazémy označují ve své podstatě stejnou věc. Ani jeden z těchto frazeologismů jsem nenašla ani v českém a ruském národním korpusu, ani na zpravodajských portálech, se kterými jsem pracovala. V češtině si pod frazémem *bílá smrt* představíme ne drogy, ale spíše velkého bílého žraloka, který je takto někdy označován, nebo lavinu, v čemž se shoduje s jedním z významů prvního uvedeného ruského frazému *белая смерть*. Stejná situace nastává u jednotky *bílý jed*, která se také častěji užívá v jednom z významů prvního uvedeného ruského frazeologismu, a to ve významu cukr. A v neposlední řadě se *bílé svinstvo* spíše než pro narkotika užívá pro označení sněhu, což podle mého názoru zapříčinila známá píseň J. Nohavici „Ladovská zima“, ve které tímto spojením sních nazývá.

„*To mokré bílé svinstvo
padá mi za límec
už čtvrtý měsíc v jednom kuse
furt jenom prosinec*“ [13]

Frazeologických analogů je již mnohem větší množství:

быть под кайфом	mít veselou opici mít pod čepicí (pod kloboukem)
выкручивать/выкрутить (выламывать) руки кому	klást/položit nůž na krk komu
до потери пульса	(opít se) pod obraz
искать стрелочника	hledat obětního beránka
мочить/замочить в сортире (в параше) кого	bít/zbít <i>koho</i> jako psa mlátit <i>do koho</i> , až z něj cucky litaly bít/zbít <i>koho</i> jako žito
находить/найти стрелочника	najít obětního beránka svalit vinu <i>na koho</i>
под балдой кто	má špičku
превратить в шашлык кого	udělat fašírku (tatarský biftek) <i>z koho</i>
придывать/приделать (подрисовать, подвести) ноги [чему]	sebrat všechno, co [mu] přišlo pod ruku kupovat/koupit za pět prstů <i>co</i>
продавать воздух	dělat (provádět) čachry

с прицепом	a ještě trochu víc (dej si) ještě jednu skleničku
с чёрного хода	házet <i>komu</i> písek do očí vodit <i>koho</i> za nos (prodávat) zpod pultu

O něco méně, ale srovnatelné množství, je bezekvivalentních frazeologismů:

быть под кайфом ve smyslu „být ve stavu narkotické euforie“
входить/войти в штопор <i>какой</i>
выходить/выйти из штопора
за себя и за этого парня
кавалерийский наскок [<i>на кого, на что</i>]
ловить/поймать (словить, заловить) кайф (кейф) [<i>от чего</i>] ve smyslu „být pod vlivem drogy“
разливать/разлить по бутылкам
садиться/сесть на иглу [<i>какую, чего</i>]
сидеть (жить) на игле
слезать/слезть с иглы

Výsledky průzkumu jsou tedy takovéto:

	ПОЧЕТ FRAZÉMŮ
plné ekvivalenty	22
částečné ekvivalenty	6
relativní ekvivalenty	18
frazeologické analogy	39
bezekvivalentní frazeologismy	27

Tabulka ukazuje, že výrazně největší zastoupení mají frazeologické analogy. Nejméně je částečných ekvivalentů. Největší procento podíl ekvivalentů má sémantická skupina

politika, která obsahuje celkem 8 úplných ekvivalentů z 12 zkoumaných frazeologických jednotek, což je více než 66%, nejméně je to u podskupiny **lidské vlastnosti**, která nemá ani jeden úplný český ekvivalent ke zkoumaným ruským frazeologickým neologismům. Největší množství bezekvivalentních frazeologismů obsahuje skupina **lidé a zaměstnání**, celkem 9 z 25 zkoumaných jednotek, srovnatelné množství obsahuje také sémantické pole **dno společnosti** s 10 bezekvivalentními frazémy z 28.

2.3. PRŮZKUM V ČASOPISE

Vlastní průzkum jsem dělala v několika číslech časopisu Epoque. Právě tento dvoutýdeník jsem si vybrala kvůli vysoké aktuálnosti článků a četnému výskytu frazeologických obrátů. V pouhých pěti vydáních jsem našla celkem 320 frazémů, což svědčí o vysoké oblíbenosti užívání frazeologismů v publicistickém stylu. Mnohé z nich je možné zařadit do stejných skupin podle významu, které jsem vydělila již u ruských frazeologických neologismu výše. Uvedu tedy několik příkladů:

- peníze: *balík peněz, (mít) bezedné kapsy, ceny v oblacích, vyprat peníze, pořídit za babku, rozhazovat plnými hrstmi, udělat čáru přes rozpočet...*
- politika: *hlava státu, něžná moc, prezidentské křeslo, stát v čele, stát nad zákony, studená válka, říše středu,...*
- lidé a zaměstnání, vlastnosti člověka: *držet krok s čím, divoká krev, malá ryba, mít pod čepicí, mít pod palcem co, mít pro strach uděláno, mít uši všude, pálí to komu, pokusný králik, první dáma, velká ryba, zvláštní patron...*
- dno společnosti: *být komu v patách, být namol, dýchat za krk komu, hrozit pěstí komu, mít na ruku či krev, mlátit hlava nehlava, propadnout alkoholu, sedřít kůži z koho, stát se terčem čeho, zatlačit do kouta koho...*

Největší množství českých frazému, nalezených v časopise Epoque, se týká poslední významové skupiny, což je zřejmě dáno charakterem článků, které se často zabývají vrahy a násilníky, různými nekalými politickými procesy v historii apod.

Nyní se zaměřím na ty, které mají v ruštině neologický ekvivalent. Nejdříve vypíšu ty, které se již v mé práci objevily dříve při rozdělení podle významu a podle míry ekvivalence.

Jsou to následující frazeologické jednotky:

modré přilby голубые береты

Termín *modré přilby* jsem ve slovníku nenašla, ale dle mého názoru je tento výraz synonymní s frazeologismem *modré barety*.

Záchrana „**modrých přileb**“ z rukou sierraleonských rebelů. [4]

první dáma первая леди

Tento frazém byl velmi četný, našla jsem celkem 19 výskytů.

*Evita Perón se brzy poté, co se stane **první dámou** Argentiny, stěhuje do královského paláce s 283 místnostmi.* [2]

studená válka холодная война

*Když je **studená válka** mezi Západem a Východem na spadnutí, velení britské armády si začíná uvědomovat, že se bez speciálních výsadekových jednotek neobejde.* [4]

vyprat peníze отмывать / отмыть деньги

*Belgické úřady ho viní z pašování diamantů a z toho, že v letech 1994 až 2001 **vypral 300 milionů dolarů!*** [5]

zvláštní patron с прибабахом кто

*Anthony Edward Sowell (*1959) je **zvláštní patron.*** [2]

A nyní vypíši výčet těch frazémů, se kterými jsem dosud nepracovala, ale podle slovníku L.Stěpanové mají neologický ekvivalent v ruském jazyce.

dát zelenou čemu открывать / открыть [широкую] дорогу кому, чему

давать / дать зелёный свет кому, чему

открывать / открыть [все] шлюзы для чего

*(..) manželkou, která se s odvahou postaví za řečnický pultík a **dá zelenou** svým vlastním názorům.* [8]

schovávat do šuplíku

писать в ящик

Charles se moc nezklidní, ale alespoň své zážitky promítne do básní, které zatím schovává do šuplíku. [3]

řít své ano komu

говорить / сказать [свое] "да" [кому, чему]

V českém jazyce ve významu „vzít si koho“.

*Dne 3.ledna 2004 řekne své ano kamarádovi z dětství Jasonu Allanovi Alexanderovi (*1981).*

[1]

voda na mlýn

в жилу кому что

Jenže je to pouze voda na králův hamižný mlýn - nespokojenci jsou totiž za svůj odpor tučně pokutováni. [7]

žhavit telefon

обрывать / оборвать провода кому

висеть / повиснуть на проводе (проводах)

Obsluha řídicího centra okamžitě žhaví telefony a rozbíhá se hořečnatá pátrání. [6]

ZÁVĚR

Úkolem práce „Ruské frazeologické neologismy“ bylo nashromáždění dostatečného množství jednotek, které je možné považovat za nové frazeologismy, a jejich klasifikace z různých hledisek, konkrétně z hlediska jejich významu a z hlediska míry ekvivalence s českým jazykem.

Bakalářská práce se skládá ze dvou základních částí - z teoretické a praktické.

V první, teoretické části, jsem se snažila dostatečně popsat oblast frazeologie a neologie a vysvětlit základní pojmy, týkající se těchto dvou oblastí. Poté jsem se zaměřila na termín „frazeologický neologismus“. První kapitola se zabývá obecně frazeologií, její historií a samostatnými oblastmi. Druhá kapitola je zaměřená na objasnění pojmu „frazeologická jednotka“, jak ji definují v češtině, ruštině, ale také ve slovenštině, na vyjmenování různých sémantických vztahů mez jednotlivými jednotkami a vlastností frazémů a v neposlední řadě jsem uvedla různé typy klasifikace z několika hledisek. V třetí kapitole jsem se věnovala neologismům, převážně jejich obecné charakteristice a způsobům vzniku. Poslední kapitolou teoretické části je téma samotného frazeologického neologismu, objasnila jsem tento pojem, uvedla klasifikaci, způsoby, jak vznikají a v jakých oblastech se nejčastěji užívají, pár slov věnovala jejich typologii a také se zaměřila na frazeologické neologismy v české tradici.

V praktické části jsem excerpovala frazeologický materiál a zanalyzovala ho několika způsoby. Celkem jsem pracovala s okolo 600 novými frazeologickými neologismy, excerpovanými ze dvou hlavních zdrojů, konkrétně: *Rusko-český frazeologický slovník* L. Stěpanové a *Словарь: Заимствования русском субстандарте: Англицизмы* H. Waltera a kol. Z daného množství jsem v celé praktické části použila 157. V první kapitole praktické části jsem rozdělila nové frazémy podle jejich významu. Vydělila jsem základní čtyři skupiny, a to: peníze, politika, lidé a zaměstnání, dno společnosti. V druhé kapitole jsem již použité frazémy rozdělila podle míry ekvivalence. V této části jsem pracovala se 112 již dříve použitými ruskými frazeologickými neologismy a celkem 136 českými ekvivalenty k nim a rozdělila je na pět skupin: úplné ekvivalenty, částečné ekvivalenty, relativní ekvivalenty, frazeologické analogy a bezekvivalentní frazeologismy. Výsledky vyšly takovéto: největší množství zkoumaných ekvivalentů byly frazeologické analogy, kterých bylo celkem 39. Za nimi následovaly bezekvivalentní frazeologismy, kterých bylo celkem 28 a úplné ekvivalenty s 22 zástupci, relativních ekvivalentů bylo celkem 18 a nejméně jsem našla částečných ekvivalentů, kterých bylo pouze 6.

V poslední kapitole praktické části jsem uvedla výsledky vlastního průzkumu, který jsem prováděla v několika číslech časopisu *Epocha*. V pouhých pěti vydáních jsem našla celkem 320 frazémů, což svědčí o vysoké oblíbenosti užívání frazeologismů v publicistickém stylu. Poté jsem se zaměřila na ty, které mají v ruském jazyce neologický ekvivalent a udělala jejich výčet. Pět z těch, které jsem našla, jsem již použila v předchozích kapitolách praktické části s dalších pět jsem sice dříve nepoužila, ale podle *Rusko-českého frazeologického slovníku* L. Stěpanové neologický ekvivalent v ruštině mají.

РЕЗЮМЕ

Целью исследования представленной бакалаврской работы под названием „Русские фразеологические неологизмы“ является собрание достаточного количества новых фразеологических единицы русского языка и их последующий анализ с несколько точек зрения - с точки зрения значения и с точки зрения их эквивалентности с чешским языком. Далее следует попытка показать результаты собственного исследования в чешском публицистическом тексте.

Эта работа состоит из двух основных частей - теоретической и практической.

Теоретическая часть дипломной работы посвящена теоретическим вопросам фразеологии и неологии. Главные источники этой части - Й.Младек: *Slovenská frazeológia*; В.Мокиенко, Л.Степанова: *Русская фразеология для чехов*; Л.Степанова: *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*; О. Мартинцова и кол.: *Neologizmy v dnešní češtině* и другие. Главной целью практической части является объяснение основных терминов, касающихся областей фразеологии и неологии и построение основы для практической части.

Первая глава теоретической части занимается фразеологией вообще, объясняется, что такое фразеология, её история, даётся несколько дефиниций этого термина и выделяются разные области фразеологии.

Вторая глава первой части описывает термин „фразеологическая единица“. В ней приведённо несколько дефиниций и показано, которая из них для меня является исходной. Это дефиниция В.Мокиенко: "фразеологическая единица - относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание лексем, обладающее (как правило) целостным значением." Далее описывается как возникают фразеологизмы, какие существуют отношения между ними (полисемия, омонимия, синонимия и антонимия), описываются основные свойства фразеологических единиц. Самыми главными свойствами фразеологической единицы являются, вслед за В.Мокиенко, устойчивость, воспроизводительность, экспрессивность и семантическая целостность, но существуют ещё другие взгляды, которые также описаны в этой части работы. Следует несколько классификаций фразеологизмов, например семантическая, структурная, по происхождению и другие.

Третья глава занимается проблематикой неологизмов. Во-первых описана общая характеристика новых единиц языка. Показано несколько дефиниций нескольких

авторов термина *неологизм*, какая разница между разными подходами, объясняется, как неологизмы возникают - это так называемая „неологизация“. Самыми главными способами образования новых слов является, таким образом, заимствование слов из других языков, семантическая деривация, т.е. развитие в уже существующем слове нового значения, словообразовательная деривация, возвращение старых слов в состав языка, очень частым являются также образование аббревиатур.

Последняя глава теоретической части занимается основной проблематикой этой работы - фразеологическим неологизмом. Во первых надо сказать, что определить этот термин сложно, из-за того, что существует несколько определений неологизма. В этой работе приведены два основных определения, одно Л.Степановой, одно В.Мокиенко. Потом следует классификация фразеологических неологизмов. Существуют две группы: семантико-функциональные неологизмы и стилистико-функциональные неологизмы. Следующая часть этой главы описывает образование и использование новых фразеологизмов. Эти единицы используются, прежде всего, в публицистических текстах. Существует несколько видов образования фразеологических неологизмов, которые принципиально не отличаются от способов образования лексических неологизмов. Их источниками являются, главным образом, речь спортсменов, журналистов, режисёров, артистов, пограничников и солдат, политиков и чиновников, выражения из области техники, экономики и финансов, медицины и гигиены и из разных реклам, анекдотов и т.п. Самое большое количество таких единиц вошло в русский язык из речи молодёжи и из криминального жаргона. Следует типология новых фразеологизмов, приводится, что самое большое количество этих единиц фразеологизмы номинативные, т.е. - это те, основой которых является имя существительное. Существуют также глагольные и другие, периферные типы. Последняя часть четвёртой главы и одновременно последняя часть теоретической части - новые фразеологизмы в чешской традиции. Приведённо несколько публикаций, в которых можно найти чешские фразеологические неологизмы.

Далее следует практическая часть работы. Главная цель этой части - собрание новых фразеологических единиц путем выборки из нескольких источников и их последующий анализ. Были использованы два словаря - *Rusko-český frazeologický slovník* Л.Степановой и Словарь: *Заимствования в русском субстандарте: Англицизмы* Х.Вальтера и кол. Из первого источника было использовано 567 фразеологических неологизмов, из второго 52. Анализ практической части содержит 167 русских новых фразеологических единиц и 145 чешский эквивалентов к ним.

В первой главе практической части разделены выбранные новые фразеологизмы по их значению. Были выбраны те темы, которые появлялись чаще всего. В начале были показаны взгляды А. Бириха и Й. Матешича на исследованную тему. По их словам, самыми частыми темами новой фразеологии являются - человек (его различные качества и состояния), секс и алкоголь, пьянство. Исследование этой бакалаврской работы показало, что самыми частыми темами исследованных фразеологизмов были

1. деньги
2. политика
3. человек и его профессии, свойства человека
4. дно общества - алкоголь, наркотики, насилие и криминальная среда.

Семантическое поле **деньги** включает в себя 19 фразеологизмов с разными значениями - назваяя денег (напр.: *цветная капуста*), деньги и криминальная среда (напр.: *грязные деньги*), «иметь много денег» (напр.: *быть при капусте*), «иметь мало денег» (*прейсами полный голяк*), «платить, расходовать деньги» (напр.: *золотить/позолотить ручку*). Следующей темой является **политика**, включающая в себя 15 новых фразеологических единиц со следующими значениями - методы ведения политики (напр.: *аппаратные игры*), негативное отношение к политике (напр.: *голосование ногами*) и другие (напр.: *холодная война*). Следует семантическое поле **человек и его профессии**, которое в себя включает 36 фразеологизмов из общего исследованного количества новых фразеологических единиц, со значениями - «война» (напр.: *голубые каски*), люди связанные с дном общества (напр.: *ночная бабочка*), конкретные профессии (напр.: *синие воротнички*) и другие (напр.: *новые русские*). В это семантическое поле можно включить ещё фразеологические единицы, описывающее **свойства человека**, которые можно разделить на положительные и отрицательные. Их 47. К отрицательным можно отнести фразеологизмы, как например.: *рухнуть с дуба*, *великий комбинатор* и т.п., положительные, это, например: *ворочать делами*; *быть без комплексов*; *герла попсовая* и т.п. Существуют также фразеологизмы, которые нельзя определить ни как положительные, ни как отрицательные, это, например.: *быть на одной волне*; *горячие финские парни* и т.п. Последней темой является **дно общества - наркотики, алкоголь и насилие**. С наркотиками связаны следующие значения - «начать принимать наркотики» (*садиться/сесть на иглу*), «принимать наркотики»

(напр.: *сидеть на игле*), названия наркотик (напр.: *белая смерть*) и существует также название наркомании - *белая чума*. С алкоголем связаны следующие значения новых фразеологизмов - «принимать алкоголь, быть пьяным» (напр.: *быть под кайфом, приколоться к дринку*) и другие значения (напр.: *виски из пиписки*). Следует область насилия (напр.: *оформить в нокаут, диск отформатировать*) и криминальной среды и нелегальной деятельности (напр.: *крёстный отец, с чёрного хода*).

Вторая глава приктической части посвящена разделению исследованных новых фразеологизмов по мере их эквивалентности с чешским языком. Были использованы уже в предыдущей главе употребленные единицы, которые были разделены по классификации В.Мокиенко и Л.Степановой, представленной в публикации *Русская фразеология для чехов*:

1. **полные эквиваленты** - имеют тождественную структуру, образную основу и переносное значение
2. **частичные эквиваленты** - фразеологизмы, которые при тождестве семантики и внутренней формы отличаются друг от друга по одному из показателей (компоненты, структура, сочетаемость, употребляемость...)
3. **относительные эквиваленты** - фразеологизмы с частичной заменой образности при тождестве семантики
4. **фразеологические аналоги** - обороты, имеющие разную образность, близкую или достаточно различную структуру, но общее значение и стилистическую тональность
5. **безэквивалентные фразеологизмы** - «собственно национальные идиомы»⁵⁷

Исследование проводилось только на материале, единиц, выписанных из словаря Л.Степановой *Rusko-český frazeologický slovník*, так как определить эквиваленты к другим использованным фразеологизмам нелегко. Анализ начался с семантического поля *деньги* - в этой группе новых фразем были выделены два полных эквивалентов, четыре частичных, три фразеологических аналога и три из них - безэквивалентные фразеологические единицы. Семантическое поле *политика* имеет, по исследованию в этой работе, самое большое количество полных эквивалентов по отношению к общему множеству фразеологических единиц, включённых в эту группу (более чем 66%).

⁵⁷ V.Mokienko, L.Stěpanova: *Ruská frazeologie pro Čechy*, Olomouc 2008, str.37-38

Полных эквивалентов 8, частичного и относительного эквивалента в этом поле нет, фразеологический аналог в ней только один и безэквивалентные фразеологизмы три. Следует группа *человек и его профессии*, в которой можно выделить 11 полных эквивалентов, два частичных, три релятивных эквивалента. В группу безэквивалентных фразеологизмов включено 9 единиц. Подгруппа *свойства человека* не содержит в себе ни одного полного эквивалента, в неё входят два частичных эквивалента, 9 относительных эквивалентов, 23 фразеологических аналога и только два из исследованных фразеологизмов данной группы являются безэквивалентными. Последним исследованным семантическим полем является *дно общества*. Только одна фразема из этой группы имеет полный эквивалент, две имеют частичный, то же самое количество в ней относительных эквивалентов, но намного больше фразеологических аналогов, всего 12. Безэквивалентных фразеологизмов в этой группе 10.

Таким образом, результаты исследования по мере эквивалентности с чешским языком такие:

	Количество фразеологизмов
полные эквиваленты	22
частичные эквиваленты	6
относительные эквиваленты	18
фразеологические аналогии	39
Безэквивалентные фразеологизмы	27

Таблица показывает, что доминирует группа фразеологических аналогов, меньше всего частичных эквивалентов. Как уже было сказано выше, больше всего полных эквивалентов по отношению к общему количеству в семантической группе *политика*. Самое большое количество безэквивалентных фразеологизмов находится в семантическом поле *человек и его профессии*.

Последней частью этой бакалярской работы является исследование фразеологических неологизмов в нескольких выпусках журнала *Epocha*. Исследование проводилось в пяти выпусках. Было выписано вообще 320 фразеологических единиц, из которых, однако, только 10 имело неологический русский эквивалент. Такое количество фразем свидетельствует о том, что использование фразеологизмов в публицистическом стиле очень популярно.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

ODBORNÁ LITERATURA:

ČERMÁK, F.: *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Karolinum, Praha 2007

ČERMÁK, F.: *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Univerzita Karlova, Praha 1982

FILIPEC, J. - ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. ACADEMIA, Praha 1985

JANOVEC, L.: *Nevětné frazémy v nové slovní zásobě*. In: O. Martincová a kol.: *Neologismy v dnešní češtině*. ÚJČ AV ČR, Praha 2005. Dostupný z WWW: <

<http://lexiko.ujc.cas.cz/index.php?page=14&idStudie=3>>

KOCHOVÁ, P.: *Nové iniciálové zkratky*. In: O. Martincová a kol.: *Neologismy v dnešní češtině*. ÚJČ AV ČR, Praha 2005. Dostupný z WWW: <

<http://lexiko.ujc.cas.cz/index.php?page=14&idStudie=3>>

KOROSTENSKI, J.: *Česká a ruská slovní zásoba (neologické aspekty)*. Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice 2007

MARTINCOVÁ, O.: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Univerzita Karlova, Praha 1983

MLACEK, J.: *Slovenská frazeológia*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Bratislava 1984

MOKIENKO, V. - STĚPANOVA, L.: *Ruská frazeologie pro Čechy*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008

RANGELOVA, A.: *Neosémantizmy a neosémantizační procesy*. O. Martincová a kol.: *Neologismy v dnešní češtině*. ÚJČ AV ČR, Praha 2005. Dostupný z WWW: <

<http://lexiko.ujc.cas.cz/index.php?page=14&idStudie=3>>

STĚPANOVA L.: *Česká a ruská frazeologie: Diachronní aspekty*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004

ŽAŽA, S.: *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*, Masarykova univerzita v Brně, Brno 1990

БИРИХ, А. - МАТЕШИЧ, Й.: *Фраzeология в русском и хорватском субстандарте* In: *Współczesne języki słowiańskie. Frazeologia*. Opole, 2008

МОКИЕНКО, В.М.: *Новая русская фразеология*. Uniwersytet Opolski: Instytut Filologii Polskiej, Opole 2003

- МОКИЕНКО, В.М.:** *Славянская фразеология*. Высшая школа, Москва 1989
- Р ТЕЛИЯ, В.Н.:** *Что такое фразеология*. Наука, Москва 1966
- СТЕПАНОВА, Л.И.:** *Лексика и фразеология современного русского языка*. Таганрог 2004, (Учебно-методическое пособие). Dostupný z WWW:
<http://uchenyjkot.ru/infusions/pro_download_panel/download.php?did=82298>
- СТЕПАНОВА, Л.И.:** *Русская фразеология сегодня*, In: *Przegląd rusycystyczny*. R. XXX/2008, č.4 (124). Katowice 2008
- СТЕПАНОВА, Л.И.:** *Новое в русской фразеологии*, In: *Jazykovědná rusistika na přelomu generací*. Praha 2009

SLOVNÍKY:

- ČERMÁK, F. - HRONEK, J. - MACHAČ, J.:** *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2: výrazy neslovesné*. Leda, Praha 2009
- LOTKO, E.:** *Slovník lingvistických terminů pro filology*. Univerzita Palackého v Olomouci Olomouc 2003
- MARTINCOVÁ, O. a kol.:** *Nová slova v češtině – slovník neologismů I*. Academia, Praha 1998
- MOKIENKO, V. - WURM, A.:** *Česko-ruský frazeologický slovník*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2002
- SOCHOVÁ, Z. - POŠTOLKOVÁ, B.:** *Co v slovnících nenajdete: novinky v současné slovní zásobě*. Portál, Praha 1994
- STĚPANOVA, L.:** *Rusko-český frazeologický slovník*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2007
- ВАЛЬТЕР, Х. - ВОВК, О. - ЗУМП, А. - КОНУПКОВА, Х. - КУЛЬПА, А. - ПОРОС, В.:** *Словарь – заимствования в русском субстандарте: Англицизмы*. ИТИ Технологии, Москва 2004

ZDROJE EXCERPOVANÉHO MATERIÁLU:

- [1] **FIKROVÁ, L.:** *Dětské hvězdičky: Začínaly v klubu myšáka Mickeyho, dnes vydělávají miliony!* Epoque, 2011, č.21, str.4-5
- [2] **HORÁK, L.:** *Clevelandská bestie: Trest smrti za 11 vražd!* Epoque, 2011, č.21, str.54-56

- [3] ŠIMONKOVÁ, A.: *Charles Baudleaire: Znamého buřiče zplodil kněz!* Epoque, 2012, č.6, str.10
- [4] ŠKOPEK, P.: *5 nejúspěšnějších operací SAS: Bojují v malajské džungli i v centru Londýna!* Epoque, 2012, č.6, str.59-61
- [5] ŠKOPEK, P.: *Příběh Viktora Bouta: Ponorku na Saharu? Žádný problém!* Epoque, 2011, č.4, str. 29-31
- [6] ŠKOPEK, P.: *Tunguzka není jediná: Co explodovalo roku 1979 v Indickém oceánu?* Epoque, 2011, č.21, str.24-25
- [7] VOJÁČEK, L.: *Anglická revoluce: Republika vykoupená královskou krví.* Epoque, 2011, č.21, str.47-49
- [8] WILHELMOVÁ, M.: *Průšvihy prvních dam USA: Drogy, deprese a také falšování dokumentů!* Epoque, 2012, č.6, str.38-41

INTERNETOVÉ ZDROJE EXCERPOVANÉHO MATERIÁLU:

- [9] *Dědička rodu Walderode se domohla části panství.* Novinky.cz [online], 2011, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/224577-dedicka-rodu-walderode-se-domohla-casti-panstvi.html>>
- [10] *Hvězdy, jak je neznáte, míří do Březové, v hlavní roli bude Jiřina Bohdalová.* Novinky.cz [online], 2012, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/vase-zpravy/karlovarsky-kraj/sokolov/2517-9069-hvezdy-jak-je-neznate-miri-do-brezove-v-hlavni-rolu-bude-jirina-bohdalova-.html>>
- [11] *Jan Zdražil: Mít všechno hned je zkratka, která málokdy někam vede.* Novinky.cz [online], 2011, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/styl/233554-jan-zadrazil-mit-vsechno-hned-je-zkratka-ktera-malokdy-nekam-vede.html>>
- [12] *Manželka šéfa Mezinárodního měnového fondu bojuje za jeho nevinu.* Novinky.cz [online], 2011, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/styl/237201-manzelka-sefa-mezinarodniho-menoveho-fondu-bojuje-za-jeho-nevinu.html>>
- [13] *Vlastní texty: Ladovská zima.* Oficiální web zpěváka Jaromíra Nohavici [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/ladovska_zima.htm>

- [14] *Za zabití Michaela Jacksona jde jeho osobní lékař do vezení.* Novinky.cz [online], 2011, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/251998-za-zabiti-michaela-jacksona-jde-jeho-osobni-lekar-do-vezeni.html>>
- [15] *Герхарду Шредеру припомнили обеды на полмиллиона евро.* Лента.ру [online], 2009, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://lenta.ru/news/2009/08/27/schroeder/>>
- [16] *Обама пообещал жителям Нового Орлеана достроить плотину.* Лента.ру [online], 2010, [cit. 2012-04-01] Dostupný z WWW: <<http://lenta.ru/news/2010/08/30/spirit/>>

NÁRODNÍ KORPUSY DOSTUPNÉ NA INTERNETOVÝCH STRÁNKÁCH:

Český národní korpus - SYN2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010.

Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

Национальный корпус русского языка, 2012.

Dostupný z WWW: <<http://www.ruscorpora.ru/index.html>>